
הלכות שכיחות

לנופשים

בימי 'בין הזמנים'

הלכות מצויות, עצות מעשיות,
ומוקדי בירור טלפוניים

מהדורה חדשה עם הוספות
ותיקונים

עם קיצור הלכות שמיטה המצויות
בביה"ז

שנת השמיטה תשפ"ב

ההלכות נמסרו ע"י הרה"ג
רבי דוד א. ל. שרייבר שליט"א
מח"ס דיני מגדים וקנין יורה דעה
ומו"ץ בבי"ד דהגרמ"ש קליין שליט"א

ניתן להשיג במייל gr614196@gmail.com

או B0504116552@GMAIL.COM

או בפלאפון 052-7614196

או 050-4116552

ניתן להאזין לשיעורים בהלכות בין הזמנים

וכן לשיעורים בנושאים שונים

במערכת 'קול הלשון' 6761 * \ 03-6171111 < 1 < 3 < 7 < 53



לעילוי נשמת רביו הגדול מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
בראשות בנו מרא דאתרא הגאון רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א

דברי פתיחה

היציאה מהשגרה להחלפת כוח טומנת בחובה שאלות רבות בהלכה, שאלות שלא נפגשים בהן במהלך השנה בהיותנו בין כתלי ביהמ"ד בד' אמות של הלכה.

מחובתנו בעולמנו להשקיע מחשבה לא רק בהכנות הגשמיות לנופש שהכל יסתדר על הצד היותר טוב, אלא בעיקר על ההיבט ההלכתי והרוחני של הנופש, בכדי שנוכל לאגור גם כוחות רוחניים, ולהשים לבנו שגם דקדוק ההלכה יהיה על הצד היותר טוב, ולא תהא ח"ו כהנת כפונדקית.

ברוב השאלות כאשר משקיעים מחשבה מראש, נמנעים מבעיות הלכתיות ומהרבה מכשולים, ואף מפתרונות דחוקים והקלות, שבמהלך השנה לא יעלה על הדעת להסתמך עליהם. ולצורך כך נכתבו הדברים, לתת את מלוא תשומת הלב לדברים אלו מראש.

יודגש, כי קונטרס זה נועד לעורר את לב המעיין ואינו תחליף למורה הוראה, וכאשר מתעוררת שאלה כל שהיא צריך לברר ההלכה אצל מורה הוראה, ובפרט שלפעמים מחמת שעת הדחק, או מחמת פרטים כל שהם, הכרעת הדין משתנה.

אף שההתנהלות על פי דין פעמים שהיא כרוכה בהוצאה כספית נוספת, אך יש לזכור שגם במהלך השנה אנו נוהגים להוציא ממון רב על הידורים ודקדוקי ההלכות, ואין סיבה שלא ננהג כך בזמני הנופש.

לשאלות בהלכות המובאות בחוברת ניתן לפנות לטלפון 050-4122202.

תוכן העניינים

3	דברי פתיחה
6	כשרות
6	כשרות המאכלים / בישולי עכו"ם / בשר וחלב וכו'
9	יין נסך / בשר שנתעלם מן העין / חלב עכו"ם
10	טבילת כלים
12	תפילה
16	אמירת דברים שבקדושה מול ערוה וצואה
19	ניעור בלילה
20	רחצה בים
21	תפילת הדרך
22	ברכות
22	דברים הנוגעים לסעודה
22	נטילת ידים
24	שינוי מקום לעניין ברכה
26	שבת
26	עירובין ותחומין
29	קבלת שבת
30	מלאכות שבת
34	הלכות ערלה המצויים בשווקים
37	הלכות מעשר, החששות המצויים בדרכים
41	יחוד
42	לא תתורו, דרכא אחרינא
43	שוונות
45	לא ילבש
45	מזוזה

5	הלכות בין הזמנים.....
46	עבודה זרה ולא תחנם.....
47	דיני ממונות.....
48	דיני הקריעה בראיית ירושלים והמקדש.....
50	קביעות עיתים לתורה.....
50	הלכות לכהנים בטיולים.....
55	ארץ העמים.....
55	הלכות שמיטה המצויות בנופש.....
55	הקדמה.....
56	ספיחין.....
57	סחורה.....
60	הפקר - קטיפת פירות בטיולים וכדו'.....
61	שביתת הארץ.....
62	היוצאים לחו"ל.....
62	ביעור.....
64	טלפונים נחוצים ליוצאים לחופשה.....



כשרות

כשרות המאכלים / בישולי עכו"ם / בשר וחלב וכו'

א. הרוצה לקנות ציפס או פלאפל וכדו' שמטוגן ע"י גוי או על ידי יהודי שאינו שומר תו"מ, אף אם החומרים והכלים כשרים יש אומרים שיש לחוש בזה לבישולי עכו"ם¹. וכן שווארמה, גם הנמכרת במקומות עם השגחה ראויה, יש אופנים שכאשר חלק מהפעולות נעשות ע"י פועל גוי, לדעת השו"ע יש לחוש שנאסר משום בישולי עכו"ם².

ב. בקניית קפה במסעדות או בתחנת עזירה וכדו', מצד בישולי עכו"ם לרוב הפוסקים מותר לקנות קפה מגוי³. ומצד עצם כשרות הדבר, אם המכונה מוציאה רק מים חמים ואין בה בישול שאר דברים (במידה ואין חשש כשרות על הקפה והחלב⁴), מותר לקנות קפה כשרואה שלוקח מים ממכונה זו ולא מכלי אחר⁵.

ג. אין לחמם מאכלים בכלים שייתכן שבשלו בהם מאכלות אסורות, ואפי' אם וודאי שלא השתמשו בהם זמן רב. ובדיעבד, אם בישל בסירים שלא בשלו בהם במעל"ע האחרון, המאכל לא נאסר⁶.

ד. בקניה בחנות בתחנת דלק וכדו' בורקס או עוגה (עם הכשר) שכבר מוכנים לאכילה ומבקשים מהגוי שבחנות שיחמם במיקרוגל או בתנור, אין בזה איסור של בישולי עכו"ם, אך יש לחוש לבליעות של מאכלים

¹ לגבי בישול מומר נחלקו הפוסקים אם יש לו דין בישולי עכו"ם, אמנם כאשר רואה ולא יכול להכניס דבר האסור לכו"ע מותר. עיין שולחן מלכים שי"ד פ"ב.

² עיין שלחן מלכים שער ו' פרק א'.

³ בשב"ח ח"ב מ"ד כתב שגם לדעת המתירים בקפה נמס ראוי לבעל נפש להחמיר.

⁴ יש תחנות המחזיקות שתי שקיות חלב פתוחות שאחת מהן עם כשרות למבקשים ואחת ללא הכשר, וצריך לשים לב מאיזו מהן שופך.

⁵ ולא צריך לחשוש מצד זה שלפעמים מערה מהמכונה מים למאכלים שאינם כשרים, וזיעה חוזרת, דהוי זיעה מכ"ש, וגם אם חוששים בכ"ש מנלן להחמיר בזיעה הנוצרת ממנה, וגם מקום פתוח שאינו מדינא ובספק מותר כמבואר ברע"א, וניצוק אינו אלא לכתחילה.

⁶ למעט אם בישלו בהם מאכלים חריפים כגון בצל וכדו' שיש אופנים שלמרות שהכלי כבר אינם ב"י החריף נאסר.

האסורים. והעצה היא שיעטוף בתוך ניילון וכדו' וגם יכניס למיקרוגל או לתנור בתוך כלי חד פעמי סגור, וכשהוא בב' כלים סגורים מהני במקום הצורך. ולגבי פיצות מוכנות אלא שאינן אפויות, אם המחמם הוא ישראל החשש הוא רק לבליעות, אולם אם הוא גוי (וי"א גם יהודי מחלל שבת) יש לחוש משום בישולי עכו"ם.

ה. וכן כשמגיע למקום ואינו יודע את טיב הכשרות של הסירים וכדו' ורוצה להניח אוכל על גבי הסיר של הבעה"ב, אם יניח בתוך שני כלים ויהיה נקי ויבש ביניהם, יוכל להניח. בצורה זו יכול גם לחמם בתנור או מיקרוגל וכדו' אם הוא נקי.

ו. להשתמש במנגל שמצוי בדרכים, להניח על הרשת עצמו בדרך כלל אסור, כי דבוק בו שומן בעין. וגם אם מעבירו ומלבנו באש, מצוי מאוד שנשאר שומן בעין. אבל יכול להניח עליו רשת אחר משלו.

ז. כשנמצא במקום שיש רק כיור אחד, לכתחילה לא יניח כלים חמים בתוכו, וכן לא יערה מים חמים על הכלים שבתוכו.

ח. אם השיש נקי יכול להניח עליו סירים או מאכלים קרים. כדי להניח סירים חמים, לכתחילה יניח בין השיש לסיר דבר המפסיק כנייר כסף וכדו'. כדי להניח מאכלים חמים עצמם, צריך להניח על השיש שתי שכבות נייר כסף, או שתי דברים המפסיקים⁷.

ט. קומקום חשמלי מותר להשתמש, ואין לחוש לחשוש שמא חיממו עליו דברים אסורים. אבל לפעמים נכנס לשאלה של איסור שימוש ללא טבילה.

י. להשתמש בסכין יותר חמור, ובמיוחד אם חותך בו מאכלים חריפים עלול להכשל במאכלות אסורות ממש, כיון שבכח מאכל חריף גם

⁷ למרות שבג' כלים מותר לכתחילה להניח, זה רק ביבש ביניהם אבל השיש בדרך כלל רטוב, ולכן ראוי שיהיו ב' שכבות מלבד השיש והסיר, אמנם כל זה רק ראוי ולא מדינא כי בדרך כלל אינו ב"י, וגם מחמת העילאה מפליט ומבליע רק בשיעור כד"ק וזה יש כבר בשכבה אחת.

להפליט בליעות ישנות שבסכין, וגם להשביחן⁸. וגם בלא חריף לכתחילה לא ישתמש בסכין גם לחתוך מאכל צונן יבש, אלא אם כן יערה תחלה על הסכין מים רותחים⁹. וכן בקוצץ ירקות (סלייסר וכדו') יש לחוש שהבעה"ב חתך בו ירקות חריפים טבל, ספיחי שביעית, או פירות ערלה החמוצים קצת, וכשהאורח חותך בהם ירקות חריפים או פירות החמוצים קצת אפילו צוננים, נכנס בהם הבליעות של איסור שבסכין.

יא. כלים של בעלי המקום שאינם טעונים טבילה כגון פלסטיק חרסינה [שאינה מצופה בזכוכית] וכדו', מותר לאכול בהם ולאכסן בתוכם מאכלים קרים שאינם חריפים.

יב. מותר להשתמש בפלטה או כירים חשמליות של בעה"ב ע"י שינקה אותם היטב ויניח עליהם נייר כסף, וראוי שתחתית הסיר תהיה יבשה. אם רוצה להניח עליהם מאכלים עצמם ללא סירים יניח שתי שכבות של נייר כסף, כאשר ברור שלא השתמשו בפלטה במעל"ע האחרון במאכלים שאינם כשרים, אם תחתית הסיר והפלטה יהיו יבשים יכול להניח עליו את הסיר גם ללא נייר כסף, אבל לא יניח עליו עצמו את המאכל. וכן אם החצובות נקיות ולא השתמשו בהם במעל"ע האחרון רשאי להניח עליהם סירים¹⁰. אם הפלטה מלוכלכת יניח עליה שתי נירות כסף ועליהם יניח את הכלי¹¹.

יג. בדרך כלל אי אפשר לסמוך על בעל המקום שאומר ששתמש רק בכשר,

⁸ בשוני מכל מאכל הבלוע בכלי יותר ממעל"ע שפקע כוחו מלאסור מאכלים אחרים. ומאחר ופרטי ודיני דבר חריף שבחיתוך בסכין או מגרדת וכדו' אפילו אחרי זמן מרובה מפליט ומבליע ומשביח אינו ידוע להרבה משומרי תורה, וישנם אופנים שכאשר ישתמש בהם לחריף יאסר המאכל אפילו בדיעבד, ובלא-מודע יאכל בליעות אסורות, על כן מן הראוי להביא סכין מקלף וכדו' משלו.

⁹ אבל יבדוק תחלה שהסכין יהיה נקי לגמרי, דאל"כ בעירוי רק יפסיד.

¹⁰ דמכלי לכלי לא עובר בליעות ללא רוטב, אלא שלכתחילה לא מניחים, אבל כאשר הכלי כבר אינו ב"י נראה במ"ב שמותר לכתחילה, וכן מורים רבותינו, וכן כאשר יש ג' כלים מבואר במג"א ובמ"ב שם שמותר להניח לכתחילה.

¹¹ בדיעבד אם גלש מהסיר על החצובה, או על הפלטה, או שהיה רטוב ביניהם, אם הם עצמם היו נקיים, ולא ידוע בבירור שגלש עליהם במעל"ע האחרון מאכלי איסור, הסיר והמאכל לא נאסרו.

כי לא תמיד הוא נאמן, וגם מונחי ומושגי כשרות היסודיים אינם ידועים ונהירים לו, ובמיוחד אם משכיר גם לכאלה שיתכן והשתמשו באיסור.

יד. כשמתיישבים לאכול על ספסלים או שולחנות שבגנות, ובצד השני יושב חילוני או גוי ואוכל את מאכליו, או אפילו יהודי שומר תו"מ ואחד אוכל בשרי ואחד חלבי, אם אינו מכירים זה את זה מותר. אבל אם אם מכירים כמצוי בטיולים משותפים וכדו' וכל אחד מניח את מאכלו על השולחן או הספסל, צריך להניח בין המאכלים דבר להיכר¹², או שלפחות אחד מהם יאכל על מפה וכדו'.

טו. כשאוכלים על שולחנות בגינות וכדו', אם השולחן נקי מותר להניח עליו מאכלים קרים, אך מאכלים חמים יניח רק בתוך צלחת וכדו'. ולכתחילה יניח תחת הצלחת גם ניילון או נייר וכדו'. אם השולחן מלוכלך משיירי מאכלים, במאכלים קרים יניח תחתיהם כלי, מאכלים חמים יניח בכלי וגם ישים נייר או ניילון וכדו' תחת הכלי.

טז. לקנות מוצר שאין עליו כשרות ראויה, גם אם כתוב עליו שהוא מאה אחוז טהור, צריך לברר האם מעורב בו רכיבים אחרים באחוזים קטנים שלפי התקן מותר עדיין לכתוב שהוא מאה אחוז טהור¹³.

יז. ישנם מוצרים ללא הכשר הזהים ממש לאלו שיש עליהם הכשר, ולכן כשקונים בחנויות המוכרות גם מוצרים ללא הכשר חשוב לשים לב האם יש על מה שקונים הכשר.

יין נסך / בשר שנתעלם מן העין / חלב עכו"ם

יח. בית הארחה וכדו' שמסתובבים שם עובדים זרים, או יהודים מחללי שבת, צריך לברר את התנאים שמותר להשאיר בחדר או במקרר בקבוק יין פתוח, וכן בשר שהביא עמו, להניחו במקפיא הציבורי.

¹² אלא א"כ יושבים במרחק הושטת יד אחד מהשני

¹³ ואוסר מצד היותו מעמיד או לטעמא וכדו'. וכשעשוי מפירות וירקות יש גם חששות של ערלה שביעית ומעשרות.

יט. חלב שמוכרים במשק בעלי חיים, אם לא ראו את החליבה, בהרבה אופנים אסור בשתיה, כי מצוי שגוים מתעסקים בחליבה. ואפי' כשישראל עומד ורואה את החליבה יש מחמירים אם הישראל לא בדק את הכלים לפני החליבה שהם ריקים ונקיים, וכ"ש אם נמצאת במשק חיה טמאה שיש לה חלב.

טבילת כלים

- א.** כלי הטעון טבילה, אסור להשתמש בו גם באופן חד פעמי ללא טבילה.
- ב.** השתמש בכלי שאינו טבול, המאכל לא נאסר.
- ג.** בקבוקי שתיה העשויים מזכוכית, אם רוצה למלא שנית את הבקבוק, יש לברר היכן הוא נוצר, שמא חייב בטבילת כלים¹⁴.
- ד.** קופסאות שימורים אטומים שנקנו מגוי ורוצה להשתמש בהם שימוש חוזר, דעת הרבה מהפוסקים שאם היהודי פתח אותם רשאי להשתמש בהם שוב ללא טבילה, ויש מחמירים¹⁵.
- ה.** כאשר מגיע למקום שמתאכסן בו וחסרה לו כוס וכדו', או שעד שפותח את החבילות שלו רוצה להשתמש בכוס או קומקום או סכין של הבעה"ב, למרות שהכלי אינו בבעלותו והוא רק שואל נכנס לשאלה של איסור שימוש ללא טבילה [כששוכר דירה הדין חמור מאשר בבית מלון או צימר ששם יש מצרפים לפטור משום שנחשב לכלי סחורה].
- ו.** במידה ורק מסתפק האם הכלי הוטבל [כגון השוכר מיהודי שומר תו"מ בדרגת ידיעה או קיום נמוכה] ואין לו אפשרות לברר או להטבילו מחמת

¹⁴ כשלא ידוע מקורו ואין לו אחר, יתכן שאפשר להקל בצירוף דעת הפוסקים הפוטרים בכה"ג. [אלא שבקבוקים שאין בתחתיתם אות פ בצורת משולש הוא תוצרת חו"ל, ואלו שיש להם את האות, הם תוצרת הארץ, ולכן בבקבוקים לכאורה לא יתכן מציאות שלא ידוע]
¹⁵ שש"כ מהגרש"ז שלכו"ע נחשב שהישראל עשהו כלי סעודה, וכן מבואר בחו"ש שאינו חייב, אמנם עיין אורחות שבת ח"א עמוד שע"א בהערה, וכן מביאים מהגרש"א שחייב.

אי נעימות מהבעלים וכדו', נחלקו האחרונים האם מותר להשתמש בו ללא טבילה. ומ"מ כלי זכוכית שעיקר חיוב הטבילה שלו מדרבנן דעת רוב הפוסקים להקל¹⁶.

ז. דין זה רק בשוכר מיהודי, אבל השוכר מגוי יכול להשתמש בכלים [שאינן בהם בעיית כשרות וכדלעיל] ללא טבילה.

ח. המשתמש במנגל אפילו ישן אם הרשת חדשה¹⁷, טעונה טבילה¹⁸. מנגל ח"פ אפשר להקל שאינו טעון טבילה. תבניות אלומיניום חד פעמיות שניתן להשתמש בהן כמה פעמים, דנו הפוסקים האם לשימוש חוזר טעונות טבילה¹⁹. ולדעת חלק מהפוסקים מועיל לפתוח לגמרי את מחיצות התבנית שיתבטל ממנה שם כלי ואח"כ להחזירה לצורתה הראשונה. [אך יש חולקים וסוברים שאינו מועיל].

ט. גם כלי שכתוב עליו שהוא תוצרת הארץ, או שאינו טעון טבילה, אם קונה אותו בחנות השייך לנכרי, או בחנות של רשת חנויות השייכות לנכרי, מתחייב טבילה²⁰.

י. טבילת כלים צריכה להיות במקוה הכשר לכך כדון, או בים. אולם מעינות או נחלים וכדו' לא מועילה בהם טבילה²¹.

¹⁶ אבל ביכול להטבילו הרי"ז דשיל"מ שלא אומרים בו ספיקא לקולא. ולמרות שלדעת הביה"ל עצם איסור השימוש הוא רק דרבנן, אבל נחלקו האחרונים האם נחשב עיקרו דאורייתא. וגם בכלי שחיובו מדרבנן נחלקו האחרונים האם מאחר ונגזר מאיתחזק לא אמרינן ספיקו לקולא. אמנם מלבד צדדים אלו בחלק מהאופנים יש עוד צירופי ספיקות להקל, כגון האם הגיע מבעלות המחייבת, וכן האם מוגדר ככלי סחורה ועוד, ואכמ"ל.

¹⁷ במנגל ישן שלא ידוע מה חיממו עליו, אין להשתמש ברשת הישנה מחמת בעיות כשרות.

¹⁸ אבל מצד זה שמחמירים לחשוש שהרשת טעונה הגעלה, מספיק שלפני השימוש הראשון ידליק את האש וישהה עליה את הרשת כמה דקות.

¹⁹ תבניות ח"פ הנמכרות ארוזות והם בהשגחת הבר"ץ [העדה החרדית] אם לא כתוב עליהם מיובא מחו"ל אין צורך לטובלם.

²⁰ דבר המצוי בתחנות דלק וכדו'.

²¹ מאחר שיש מקומות ואופנים שיתכן שמעורבים בהם מים שמקורם ממי גשמים שלא מועיל בהם זחילה, ונחלקו הפוסקים מאיזה רמה של זחילה נחשב כבר לזחילה הפוסלת. וכ"ש שאין לטבול בהם כלים. - מלבד זה לאחר בירור, חלק מהנחלים בארץ נשאבים ומוחזרים לנחל והרי הם שאובים ממש. וישנם כאלו שחלק מהמים ממוחזר. וישנם מקומות שהנביעה היא קטנה מאוד והגדילו אותה

יא. בכל אופנים אלו שיש צורך לטבול את הכלי, בשעת הדחק כלי שבבעלותו [לא שאול] ואין לו אפשרות להטבילו, יכול להקנות במתנה את הכלי לגוי בקנין הגבהה או כסף, ולהשתמש בו באופן זמני בלבד ללא טבילה²². כאשר קונה את הכלי לשימוש זמני בלבד, יש אומרים שיכול להפקירו או לומר בשעת הקניה שלא מתכוין לזכות בו ולהשתמש בו ללא טבילה [ועיין הערה²³].

תפילה

- א.** מדינא משהגיע זמן תפילה אסור להתעסק בצרכיו, וכן אסור לצאת לדרך. האיסור לצאת לדרך הוא גם לפני מנחה ומעריב.
- ב.** ולכן אם רוצה לנסוע לפני שחרית כדי לחסוך פקקים או כדי להתחיל את הטיול מוקדם יותר, יצא לפני עלות השחר, וחצי שעה לפני זמן מנחה קטנה.
- ג.** אם מתכנן להתפלל במקום מסוים שאפשר להחשיבו שיש לו ענין להתפלל שם, כמו נסיעה למירון וכדו', נחשב שנוסע לתפילה ומותר²⁴.
- ד.** אם לא יצא לפני עלות השחר²⁵, בשעה"ד אפשר להקל לצאת אחרי

שבחלק מהאופנים נחשב למקום חדש ואכמ"ל. - ואין צריך לומר שבטבילת מצוה חובה לברר על רמת כשרות המקוה במקום ואכמ"ל. [מספר טלפון לבירור מופיע בסוף החוברת].

²² כמבואר באו"ח סימן שכ"ג מ"ב סקל"ד, ויקנהו במשיכה או הגבהה שמועיל במתנה גם בגוי, ואם אפשר עדיף בקנין כסף, אבל לזכות לגוי ע"י אחר לא מועיל.

²³ במנח"ש ח"ב סס"ו כתב שבשעה שמשתמש בו נראה כחזור וזוכה בו, וא"כ ברשת מנגל וכדו' שיכול להחליט להשאיר אותו אח"כ במקום קיל טפי, וכן שאחד יקנה אותו ללא כוונת קנין, [בלב שלא בפה יתכן שהוא דברים שבלב] או יפקירו, ואחר ישתמש בו ללא כונה לזכות בו, אפשר דקיל טפי, ומ"מ בשעת הדחק כתב במנח"ש שיכול להפקיר לשבת, ובפשטות ה"ה שלא לזכות שיש בהם אותם חיסרונות, אבל כאשר קנה מישראל שקנה מגוי יתכן שצריך להחמיר בעצה שלא לזכות.

²⁴ מסתבר שה"ה כאשר מטרתו להגיע מוקדם למסלול וכדו' כדי שלא להכשל בראיות אסורות.

²⁵ זמן עלות השחר לענין זה ניתן להקל בזמן השני שהוא 72 דקות לפני הנץ. אם כבר עלה לרכב לפני הזמן למרות שעדיין לא יצא מהעיר נחשב שכבר התחיל בהיתר. ואפשר שאפילו אם רק יצא מהבית בשביל לנסוע.

אמירת ברכות השחר²⁶.

ה. כאמור לעיל, גם בתפילות מנחה ומעריב יש איסור לצאת לדרך לפני התפילה, אלא שבהן יש קולא נוספת, שיש אומרים²⁷ שהאיסור הוא רק בכה"ג שבדעתו כעת להתפלל ויש לפניו עשיית מלאכה ותפילה, שבוה חייב להקדים תפילה לעשיית מלאכה כיון דכבוד שמים קודם. אבל אם אין בדעתו כעת להתפלל, ובפרט כשרוצה להדר להתפלל בזמן מנחה קטנה, או בציבור, או יותר בישוב הדעת וכדומה, מותר.

ו. מעיקר הדין אסור להתפלל במקום שאינו מגודר²⁸, ולכן צריך להתפלל לפני יציאה לים.

ז. אסור להתפלל באולמות ומקומות הקבועים ומשמיים במשך השנה לפריצות, ומקומות תועבה, והשמעת דברי כפירה²⁹, ואף אם מחמת כן יצטרך להתפלל ביחידות³⁰, אמנם אם אין לו מקום אחר לשמוע קריאת התורה יתכן שיש להקל לשמוע³¹.

ח. כשאין מניין במקום שמטייל או נופש בו, אם יוצא לדרך ועד שיעור ד' מיל לכיוון שהולך יהיה מניין, חייב ללכת לשם להתפלל בציבור. ואם יושב בביתו צריך ללכת לפניו עד שיעור מיל, ולאחריו בכל אופן צריך לילך רק שיעור מיל עבור מניין. כשיש לו רכב מבואר³² שצריך לנסוע למקום שיש שם מנין אם הוא תוך שיעור זמן הליכה רגלית שהוא זמן

²⁶ בשבה"ל ח"ח סימן י"ט כתב גם באופן שחושש שאח"כ יתקע בדרכים.

²⁷ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ובשבה"ל מתיר לצאת לדרך קצרה, ובאופן שודאי לא יטרד אח"כ בתפילתו, ותלוי בטעם האיסור.

²⁸ אלא אם כן הוא בדרך. וגם בזה אם יש גינה או פארק ויש שם אילנות טוב שיעמוד ביניהם, אבל בביתו אין לסמוך על זה. [מ"ב].

²⁹ ובכללם אולמי קולנוע ומשחקים, ואולמי בתי ספר חפשיים ודומיהם. ציץ אליעזר ח"ב סט"ו.

³⁰ אגרו"מ ח"א אר"ח ס"א. ואין התפלה מתקבלת. ולא מועיל ששכרו את המקום לזמן מסויים.

³¹ ציץ אליעזר שם.

³² בביה"ל קס"ג.

נסיעה של כ-18 דקות, אך אין צריך להפסיד עבור זה ממון³³.

ט. לכתחילה אין לצאת לנפוש במקום שאין בו מניין אלא אם כן הוא צורך רפואה וכדו'³⁴.

י. אם יש מניין למעריב רק לפני זמן מעריב (לפני צאת הכוכבים), שיטת המחבר שיתפלל עמהם ויקרא קריאת שמע אח"כ, וכן סתם המשנ"ב³⁵, ובלבד שהתפלל באותו יום מנחה לפני פלג המנחה. אולם בביה"ל הביא שדעת הגר"א שבכל מקרה עדיף שיתפלל ביחידות.

יא. ובשחרית אם יש מנין רק אחרי זמן קריאת תפלה, יתפלל ביחידות. אם רק יעבור זמן קריאת שמע יתפלל עם הציבור, אבל יקרא תחלה קריאת שמע בזמנה ללא הברכות. [ועיין הערה³⁶]

יב. נקלע למקום שיש בו מנחה רק אחרי השקיעה, עדיף שיתפלל ביחידות לפני השקיעה מאשר בציבור אחרי השקיעה [ראה הערה³⁷].

יג. הרגיל תמיד להתפלל עם כובע וחליפה ונמצא בדרך בלעדיהם ונזדמן לו מנין, לא יתפלל בלעדיהם אלא אם כן לא יהיה לו אח"כ מנין [ועיין הערה³⁸].

יד. כשנוסעים לישובים, וכן כשעוצרים להתפלל בתחנת עצירה, יש לדעת את הכיוון הנכון לאיזה צד להתפלל שהוא לכיוון ירושלים ומקום המקדש. יש הלוקחים עמם מצפן קטן, אבל צריך מראש לדעת איזה צד

³³ כמבואר במ"ב ס"ז סק"ט.

³⁴ שבה"ל ח"ו כ"א אות ג'.

³⁵ סי' רל"ח ושה"צ סקט"ז.

³⁶ כן מבואר במ"ב סימן מ"ז סק"ב, אמנם בביה"ל שם מסתפק בדעת הגר"א האם עדיף יחידות קר"ש בברכות, ובשעה"צ בסימן צ' סקמ"א כתב שאם ירא שאם ימתין למנין יעבור זמן קר"ש יקרא בברכותיה.

³⁷ סימן רל"ג מ"ב סק"ד. אמנם תוך 13 דק' מהשקיעה יש חולקים וסוברים שיתפלל בציבור. דין זה לא נאמר למי שתמיד מתפלל אחרי השקיעה.

³⁸ כ"כ הליכות שלמה פ"ב ט"ז, אמנם בדעת נוטה תפילה נ"ט מצדד שרק אם יעבור זמן תפילה אבל בשביל מנין לא, ולכן ודאי שאם יכול יקחם עמו, ויש לדון באופן שכאשר יגיע למקומו כבר יהיה עיף מאוד, ולא יוכל לכיין, וכן האם עדיף בכה"ג להתפלל קודם ביחידות.

באותו מקום הוא כיוון מקום המקדש כדי לדעת מה לחפש במצפן³⁹.

טו. כשמתפללים במקום שאין ס"ת, ואפילו בחצר בית הכנסת, (אם לא רואה את ארון הקודש) אומרים תחנון ללא נפילת אפים. אמנם בשעה שהציבור מתפללים גם המתפלל בביתו עושה נפילת אפים ובלבד שאין דבר טינוף המפסיק בינו לבין בית הכנסת⁴⁰.

טז. במקום שאין ס"ת אבל ישנם ספרי קודש, הרבה נוהגים שעושים נפילת אפים⁴¹.

יז. נוסע, ובאמצע הדרך רואה שעד שיגיע ליעדו יעבור זמנה של אותה תפלה, אם נוסע ברכב פרטי ויכול לעצור, צריך לעצור לרדת ולהתפלל. אבל אם העצירה והירידה מהרכב תגרום לו הפרעה בכונה בתפלה, או שהירידה היא למקום סכנה, יתפלל ברכב⁴². אם נוסע ברכב ציבורי אינו צריך לרדת אלא מתפלל ברכב, ואם יכול לעמוד יעמוד, וגם אם יכול לעמוד רק ע"י שישען יעמוד, ולפחות בברכה ראשונה ובמקומות שצריך לכרוע. אבל אם אינו יכול לכוון בעמידה, יתפלל בישיבה.

יח. נמצא בדרך, טיול, מסלול וכדו', סמוך לסוף זמן תפילה, או סמוך לשקיעה ונצרך לנקביו, ואין לפניו אפשרות, תלוי אם עד שימצא אפשרות יעבור זמן תפילה או השקיעה, אם משער שיכול להעמיד את עצמו בשיעור הליכה של שעה וחומש, יתפלל. אבל אם לא יפסיד זמן תפלה, אלא רק יפסיד את המנין, ימתין עד שיעשה צרכיו ויתפלל ביחידות⁴³. אך אם אינו יכול להעמיד את עצמו בשיעור זמן זה, לא יתפלל, ואפילו אם יפסיד זמן תפילה.

יט. עשה צרכיו ואין לו מים לרחוץ ידיו, אם ע"י שיחפש או ימתין עד שיגיע

³⁹ ניתן לברר את הכיוון במספר 035706906 - בדרך כלל גם הנהג יודע את כיוון מקום המקדש.

⁴⁰ סימן קל"א ס"ב, ומ"ב שם סק"ג - ט"ו

⁴¹ מ"ב סק"א.

⁴² אבל הנהג בעצמו לא יתפלל בשעת נהיגה, וכן לא יברך ברכת המזון [הליכות שלמה].

⁴³ סימן צ"ב ס"א ומ"ב סק"ה וביה"ל ד"ה שיעור פרסה.

למקום מים יעבור זמן תפלה, או שיפסיד תפילה בציבור, ינקה בכל דבר אחר. אבל אם לא יפסיד זמן תפלה, וגם יהיה לו מנין, אם המים אינם בכיוון שאליו הוא הולך, צריך ללכת עד מרחק מיל [והוא זמן הליכה של כשמונה עשרה דקות], ואם המים נמצאים בדרך הילוכו צריך לחזור עליהם עד מרחק של ארבעה מילין [72 דקות]⁴⁴.

כ. אם הוא מסופק אם ימצא מים, או שהם מרוחקים מהשיעור הנ"ל, אינו צריך לחזור אחריהם אלא יקנח ידיו בצרור או בעפר ובכל דבר המנקה. **כא.** אם יודע שלא עשה צרכיו ושלא טינף ידיו, למנחה ומעריב אם אין לו מים מזומנים במקומו אין צריך לחזור אחריהם⁴⁵.

כב. מצוי שנמצאים בכותל המערבי או במירון וכדו', וכשמסיימים להתפלל וענו כבר קדיש וקדושה וברכו כדן, נשארים לומר תהילים או ללמוד, לכו"ע אינו צריך להטות אזנו לשמוע ברכות, קדיש, קדושה וכדו'. ואם שומע ברכה או קדיש או קדושה, אם זה באופן שאינו צריך להפסיק באמצע הענין או שלא מפריע ללימודו צריך לענות. ובאופן שצריך להפסיק באמצע הענין, או מפריע מלימודו, יש אומרים שאינו חייב לענות. ויש מחלקים שבקדושה כשהוא נמצא באותו חדר עם הציבור חייב, ולענות אמן לא. וכשלא נמצא באותו חדר עם הציבור לכולי עלמא יותר קל⁴⁶.

אמירת דברים שבקדושה מול ערוה וצואה.

א. איסור גמור לומר דבר שבקדושה כנגד טפח מגולה של אשה, ויש אומרים שטפח לאו דוקא אלא אפילו כל שהוא⁴⁷ וברכתו לבטלה. ולכן

⁴⁴ סימן צ"ב ס"ד - ה. מ"ב שם. וסימן רל"ג ס"ב.

⁴⁵ הכל כנ"ל.

⁴⁶ אגרו"מ ח"ג סי' פ"ט, שבה"ל ח"ט סי' מ"ג, הליכות שלמה פ"ט אות ו'.

⁴⁷ נחלקו בזה המחבר והרמ"א האם כל שהוא או בטפח, ורוב הפוסקים סוברים דנאסר בכל שהוא.

כשנמצא במקומות ציבורים כפארקים וכדו' ורוצה לברך או לומר תפילת הדרך, צריך לשים לב לא להכשל בכך וגם אסור ללמוד בדיבור⁴⁸, אך הרהור בדברי תורה מותר.

ב. לגבי שיער מגולה מבואר במ"ב שמהני עצימת עינים. לשאר מקומות המכוסים נחלקו הפוסקים האם מועיל עצימת עינים, ובביה"ל כתב שבאי אפשר בענין אחר, המיקל אין מוחין בידו. לשובב את ראשו בלבד הרי זה כעצימת עיניו בלבד. אבל לשובב את רוב גופו מועיל. וכן מועיל לחצוץ ביניהם ע"י דבר המפסיק ואפילו שרק מחזיק אותו בידו. אם יש חלון החוצץ בינו לערוה מועיל לכתחילה עצימת עינים. ולכן כאשר יושב באוטובוס ולפניו אשה במצב שאסור לומר דבר שבקדושה, עדיף לשובב את גופו לכיוון הרחוב, ואם גם ברחוב ישנם כאלו שאסור לומר כנגדם דבר שבקדושה יעצום עיניו, שבצירוף מחיצה מועיל לכתחילה.

ג. אסור להתפלל ולברך במקום שיש ריח רע, ואפילו אם מקור הריח אינו לפנינו⁴⁹. ולכן בישובים שיש בקרבתם רפתות לולים וכדו', כאשר מגיע מהם ריח רע אפילו שמקור הריח אינו בקרבתו אסור בדברים שבקדושה.

ד. הגדרת ריח רע הוא כל שדרך בני אדם להצטער ממנו. אמנם ב' דרגות איסור בהם והוא ריח רע שיש לו עיקר ושאין לו עיקר.

ה. ריח רע המגיע מרפתות ולולים נחשב לריח רע שיש לו עיקר, ובזה ההלכה שצריך להרחיק ד' אמות ממקום שהריח כלה. אבל ריח רע שאין לו עיקר יכול להתפלל מיד במקום שכלה הריח.

ו. בריח רע שאין לו עיקר, אם מחמת כל סיבה חיצונית אינו מריח, וכגון שפיזור מטהר אוויר, או שניטל ממנו חוש הריח, או שסותם את אפו,

⁴⁸ מ"ב ע"ו סק"ב.

⁴⁹ עיקר ההלכות כאן מבוארים בארוכה בהקדמת הביאור הלכה לסימן ע"ט

אפילו אם בפועל יש ריח רע, כיון שהוא עצמו אינו מריח, מותר להתפלל. אבל ריח רע שיש לו עיקר, כגון ריח המגיע מאשפה קיימת או מזבל בע"ח קיים שנחשב שיש לו עיקר, כל שבמציאות יש ריח, גם אם הוא למעשה אינו מריח זאת, אסור להתפלל.

ז. כאשר הצואה מכוסה אך עדיין מגיע ריח, או שהצואה נמצאת ברשות אחרת, כגון שמתפלל בתוך מבנה או מקום אחר שיש לו מחיצות כד"ן, וכן אם מקור הריח נמצא במקום שיש לו מחיצות כד"ן, נחלקו הפוסקים האם גדרו כריח רע שיש לו עיקר שלא מועיל מה שבפועל אינו מריח או שמנע את הריח ע"י מטהר אוויר כלשהו, וכן לגבי שצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח, או שמוגדר כריח רע שאין לו עיקר, לגבי שיכול להתפלל במקום שכלה הריח או שמנע את הריח באופן כלשהו. במ"ב נראה שנקט להלכה שנחשב שיש לו עיקר.

ח. צואת אדם גם אין ממנה ריח צריך להרחיק ממנה, צואת בעלי החיים, יש מהם שדינם כצואת אדם וצריך להרחיק מהם, ויש מהם שרק אם מגיע מהם ריח רע צריך להרחיק. ולכן במקומות ששכיח צואת בע"ח עליו להתבונן לפני הברכה והתפלה האם יש בסביבתו צואה. במקרה שיש בסביבתו צואה, אם הם לפניו, בצואה של חלק מבעה"ח צריך להרחיק מלא עיניו, ולכן יסתובב לצד, ואז אם יש ריח ירחיק ד' אמות ממקום שהריח כלה.

ט. אם בפועל לא מגיע ממנו ריח רע יכול לכסות את הצואה בכל דבר שהוא ואפילו בדבר שקוף ואז מותר להתפלל אפילו כנגדו.

י. פחי אשפה גדולים, גם אם אינם מכוסים, אם האשפה שבהם אינה יוצאת החוצה וגם אינו רואה אותה, מותר לומר דברים שבקדושה כנגדם ובלבד שלא יהא נודף מהם ריח רע.

יא. אם האשפה גולשת מהם או מונחת בסביבות הפח, אם עטוף בניילון וכדו' וגם לא מגיע ממנו ריח רע, יכול לומר דברים שבקדושה. אך אם

מגיע ריח רע, למרות שמכוסה, צריך להרחיק.

ניעור בלילה

מאחר ומצוי מאוד בנופש שערים עד שעות הלילה המאוחרות, נציין בקצרה את עיקרי ההלכות הטעונים שימת לב.

א. גם אם לא ישן בלילה, צריך ליטול ידיו אחרי עלות השחר.

ב. מחצי שעה לפני עלות השחר אסור ללכת לישון עד שיקרא קריאת שמע בזמנו ויתפלל, אלא א"כ יעמיד שומר שידאג להעיר אותו. שערן מעורר אינו מועיל לשמש בתורת שומר לשינה. אך אם מרגיש שאינו מסוגל להתפלל, ימתין עד זמן שאפשר לקרוא קריאת שמע ויקרא ואח"כ ילך לישון. בשעת הדחק יש אופנים שיכול להתפלל יותר מוקדם.

ג. לא ישן כלל בלילה, ברכת המעביר שינה, אלוקי נשמה, וברכות התורה לא יברך, וישתדל למצוא אחר שיוציא אותו. אם אין לו מי שיוציאו לכתחילה יכוין בברכת אהבה רבה לצאת ידי חובת ברכת התורה וילמד מעט מיד אחרי התפילה. אם ישן במשך היום שינה קבועה יותר מחצי שעה י"א שיכול לברך ברכות התורה.

ד. שאר הברכות רשאי לברך בעצמו, מלבד על נטילת ידים שיברך רק אחרי שיגרום לעצמו חיוב כדין. ברכת ציצית אם לא הסירו ולא לובש טלית גדול לא יברך אלא יצא מאחר.

ה. אם ישן יותר מחצי שעה אחרי צאת הכוכבים בצורת שינה רגילה, יכול לברך את כל הברכות, אא"כ כבר בירך ברכות התורה בלילה אחרי שקם.

ו. מחצי שעה קודם עלות השחר אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת או מאפה מה' מיני דגן. אבל מעלות השחר אסור לאכול ואפילו טעימה בלבד, ולשתות כל שתיה חוץ ממים ואפילו כמות קטנה, ואפילו התחיל בהיתר צריך להפסיק. אך אם מחמת שלא שותה לא יוכל להתפלל, יאמר תחלה ברכות השחר ואח"כ ישתה.

רחצה בים

- א. כשנמצא ללא כיסוי ראש, כשם שאסור לברך כך אסור גם לצאת בברכה מחבירו⁵⁰. וכן ללמוד י"א דאסור, אמנם להרהר בלימוד מותר. לומר "שלום" לחבירו, באגרו"מ כתב שאסור אא"כ חושש משום איבה, ובמקרה כזה עדיף לומר בלשון אחרת. הנחת ידו אין מועילה במקום כיסוי ראש, אבל הנחת יד חבירו מהני, ובשעת הדחק מבואר במ"ב שיש מקילין בהנחת ידו שלו. שגג ובירך ללא כיסוי ראש יצא [ועיין הערה⁵¹].
- ב. רחץ בים ובא לאכול, צריך ליטול ידיו או להטבילם ולברך וכלדהלן⁵².
- ג. כשאוכל ללא בגדים יזהר מלגעת בגופו במקומות הרגילים להיות מכוסים. נגע באמצע האוכל, יטול [או יטביל] שוב ללא ברכה⁵³.
- ד. לענין ברכת הציצית, אם בבוקר בשעת לבישתו בכונתו לפשוט את הציצית בהמשך היום, יכוין בברכה במפורש דתחול רק עד זמן הפשיטה, ויברך שוב כשילבש. ואם לא כיוון, לא יברך שוב כשילבש⁵⁴.
- ה. בגדים הראויים לתפילה: אם הוא בים גם אם רק חלקו העליון של גופו גלוי, אפילו אם רואה שעד שימצא את בגדיו ויתלבש יעבור זמן התפילה, מאחר ועיקר מהות התפילה וצורתה הוא כעומד לפני המלך, בצורה כזו לא יתפלל כלל⁵⁵. אך אם הוא עם גופיה, בשעת הדחק שאם יתלבש כראוי יפסיד את זמן התפילה, יש אומרים שיכול להתפלל [ראה הערה⁵⁶]. ואם

⁵⁰ ב"ח ס"י קפ"ג ומשב"ז סק"ג דלא כהדרכ"מ. ולענין לימוד מ"ב סימן ב' סק"ב.

⁵¹ הליכות שלמה [תפלה פ"ב ט"ז] דלא כהאגרו"מ אמנם אפשר שמיידי שם רק בתפלה.

⁵² למרות שאחר נטילת ידיים ללא כונה לאכילת לחם נוטל שוב אבל ללא ברכה, זה רק כאשר נטל תחלה ולא הסיח דעתו, אבל כאן לא היה דעתו לנטילה כלל.

⁵³ דנחלקו הפוסקים בנגע אחרי שרחץ היטב האם חייב בנטילה, וגם להפוטרים קשה להגדיר את שיעורו.

⁵⁴ מ"ב סימן ס"ח סי"ד וביה"ל ד"ה וי"א, למרות שאפשר שמיידי בזמן קצר יותר.

⁵⁵ במ"ב סימן ע"ד סקכ"ד כתב שצריך לכסות כל גופו, וביה"ל סימן צ"א ד"ה יצא כתב שכשאין אפשרות עדיף שלא יתפלל.

⁵⁶ כן מביאים בשם מרן הגרי"ש זצ"ל וצ"ע בזה.

לא יפסיד זמן תפילה אבל יפסיד תפילה במניין אם יתלבש כראוי, עדיף שיתלבש כראוי ויתפלל ביחידות.

ו. לברך ברכה, בשעת הדחק⁵⁷ מותר ללא כיסוי פלג גופו העליון. אבל צריך שהבגד שכן לבוש בו יהיה מהודק היטב כדי שיחצוץ בין ליבו לערוה, ואם אינו חוצץ אסור לברך. אבל ברכת המזון לא יברך ללא כיסוי פלג עליון⁵⁸.

תפילת הדרך

א. תפילה, ברכות, וכדו' לא יוצאים ע"י שמיעה מרמקול. ולכך כשיש מי שאומר תפילת הדרך ברמקול, אפשר לומר ביחד איתו, אבל לא לצאת ע"י השמיעה מהרמקול.

י"א שלכתחילה כשיכול ראוי לומר בעצמו ולא לצאת מאחר⁵⁹.

ב. אם אינו זוכר את תפילת הדרך בעל פה, כל שאמר תפילה להצלחת דרכו ולהצלחתו וסיים בברוך אתה ה' שומע תפלה יצא.

ג. גם ביציאה למסלול הליכה ללא נסיעה ברכב מתפללים תפילת הדרך. אולם אם כבר אמרו תפילת הדרך באותו יום בנסיעה לא צריך לומר שוב במסלול הרגלי⁶⁰.

ד. בטיול שנמשך כל הלילה אינו אומר בבוקר שוב תפילת הדרך (ואי"ז דומה לברכות השחר שיש שמברכים) אלא יאמר בלי ברכה.

ה. אם ישן בלילה שינת קבע וממשיך הטיול למחרת, אומר תפילת הדרך שוב למחרת.

ו. אם ישן באמצע הדרך ואח"כ ממשיך בטיול באותו יום, אינו אומר

⁵⁷ סימן ע"ד מ"ב סקכ"ב.

⁵⁸ הליכות שלמה פ"ב הערה 73 דלענין דינים מסויימים נחשב כלפני המלך.

⁵⁹ דכתפלה ולא ברכה בשם הגר"ח"ק, אבל נהג וכדו' שקשה לו לומר או לכיין עדיף שישמע.

⁶⁰ וכן כשעולים ברכבלים למקומות גבוהים מאוד, צריך לומר תפלת הדרך.

תפילת הדרך שוב.

ז. אם הגיע ליעדו ואח"כ מסיבה שאינה צפויה יוצא לדרך שוב, יש לחזור ולומר תפילת הדרך.

ברכות

א. כל שלא ראה את הים ל' יום מברך עושה מעשה בראשית⁶¹, מלבד בים המלח. ובמ"ב מבואר שמברך רק בראיה הראשונה, ואם לא בירך הפסיד. ומצוי שכשמתקרבים לים כבר רואהו לרגע, ובהמשך הבתים מסתירים ונכנס לספק אם כבר הפסיד את הברכה, ולכן ראוי לחשב את זה מראש ומ"מ אם ראה ונתכסה ואחר זמן מועט ראה שוב, מסתברא שיכול לברך. גם הרואה דרך משקפת כל שרואהו ראיה ברורה מברך.

ב. הרואה קברי ישראל, ולא ראה בל' יום האחרונים, מברך אשר יצר אתכם וכו'. ודנו הפוסקים האם מברך גם על ראיה מרחוק שאינה קשורה אליו כגון בנסיעה וכדו', וראוי להמנע מלהכנס לספק.

ג. ישנם מקומות שונים ששמים הערבי מורה על נס שקרה שם, כגון "שבר אל יאהוד" בירדן על שם הנס של בקיעת המים ועוד כדו'. מכל מקום הורו הפוסקים שלא מברכים ברכות הראיה על סמך הנ"ל.

דברים הנוגעים לסעודה

נטילת ידים

א. במי ים מלוחים מותר רק להטביל את הידיים (ואין צריך לנגב אא"כ נפשו קצה) אבל לא ליטול עם כלי. ובנוסח הברכה לדעת המ"ב יברך על

⁶¹ גם הרואה את הכינרת מברך, אמנם יש החוששים שלא לברך אא"כ רואה את כולה אבל על חלק חוששים שמא אותו חלק אינו מעיקר ברייתו אלא נתפשט עם הזמן.

- טבילת ידים⁶². ובכינרת שהמים מתוקים, לשיטת המחבר מברך על טבילת ידים, ולרמ"א על טבילת ידים, ופסק המ"ב כהמחבר.
- ב. מותר גם לטבול ידים במעיינות הנובעים מהאדמה ויש בהם מ' סאה⁶³, אולם נחלים ונהרות [כגון הירדן והנחלים שלצידו] שהמים שבהם אינם מרוכזים ועומדים במקום אחד, אלא זוחלים וזורמים לעוד מקומות, אין לטבול בהם את ידיו⁶⁴, אלא ישאב מים בכלי ויטול בכלי כרגיל. וכן סתם מים שאובים מכוונסים כבריכה וכדו' [שאינה ממי מעין נחל או גשמים] אפילו שיש בהם מ' סאה להלכה א"א להטביל בהם⁶⁵.
- ג. מותר ליטול ידים מבקבוק כאשר שופך ברצף ללא הפסקה⁶⁶.
- ד. נחלקו הפוסקים האם מותר ליטול בכלי חד פעמי, ובשעת הדחק אפשר להקל. כלים זרוקים הנמצאים בדרכים בד"כ יש בהם פגימות, ולכן מן הראוי לקחת מראש כלי שיש בו כשיעור.
- ה. אין לו מים בדרך ורוצה לאכול לחם, מבואר בביאור הלכה שרק בצורך גדול מאוד הותר לאכול בלא נטילת ידים. וכל זה רק אם במרחק של ד' מיל לפניו (72 דק') בין אם הוא בנסיעה ובין הליכה לפי מצבו, ולאחוריו בשיעור מיל (שהוא 18 דק') אין מים, ואז הותר לכרוך את ידיו בכיסוי (ולא את הלחם עצמו).

⁶² גם לדעת המחבר שהמ"ב פוסק כמותו שבמים ראויים לנטילה וטבל בהם מברך על נט"י, אינם ראויים שאני, ולדעת החזו"א לעולם מברך על נטילת ידים.

⁶³ בשעת הדחק יכול להטביל במי מעיינות [או גשמים] המרוכזים גם כשיש בהם רק מים בכמות המכסה את שתי ידיו [אם הם במצב הראוי לשתיית כלב (ק"ס סקל ד')] וכשיזדמנו לו מים יטול שוב ידיו בלי ברכה, כמבואר בביה"ל ד"ה ויש וד"ה ולהראב"ד.

⁶⁴ מאחר שיש מקומות ואופנים שיתכן שמעורבים בהם מים שמקורם ממי גשמים שלא מועיל בהם זחילה, ונחלקו הפוסקים מאיזה רמה של זחילה נחשב כבר לזחילה הפוסלת. וכ"ש שאין לטבול בהם כלים. - מלבד זה לאחר בירור, חלק מהנחלים בארץ נשאבו והוחזרו לנחל ע"י חברת מקורות, והרי הם שאובים ממש. וישנם כאלו שחלק מהמים ממוחזר. וישנם מקומות שהנביעה היא קטנה מאוד והגדילו אותה שבחלק מהאופנים נחשב למקום חדש ואכמ"ל.

⁶⁵ כמבואר בביה"ל שכן עיקר להלכה, אלא א"כ המים מגיעים לבריכה בצורה שזוחלים תחלה ע"ג הריצפה וכדו' ומשם נשפכים לתוכה שמותר לטבול בהם. [מדין שאובין שהמשיכוהו].

⁶⁶ כ"כ המ"ב דהעיקר להלכה כהט"ז ודלא כהמג"א.

ו. ליטול ידיו בשתיה ממותקת שלקח עמו, מבואר במ"ב שמותר רק בשעת הדחק. ועדיף להשתמש במשקאות שקופים שלא נשתנה צבעם.

שינוי מקום לעניין ברכה

ז. אדם שאכל ושינה מקום אכילתו, ישנם דברים הטעונים ברכה במקומו הראשון, וחייב לחזור ולברך שם ברכה אחרונה, וישנם דברים שכשהלך ממקומו א"צ לחזור.

ח. לענין ברכה ראשונה, אם שינה מקום בדברים שאינם טעונים ברכה במקומם⁶⁷, חייב לברך שוב, [מלבד כאשר נמצאים כמה אנשים ביחד ואחד מהם נשאר במקום עד שחזר] משא"כ בדברים שטעונים ברכה במקומם אינו צריך לברך שוב⁶⁸.

ט. אמנם גם בדברים הטעונים ברכה במקומם לפעמים צריך לברך שוב, כגון אם שינה מקומו לפני שאכל כזית⁶⁹, ולכך יש לשים לב כשנוטלים ידים בעצירה וחשב שיספיק לאכול במקומו והרכב כבר מתחיל לנסוע, שיאכל לפחות כזית.

י. גדר שינוי מקום, כשנמצא בשדה או כל מקום שאינו מוקף מחיצות ושינה מקומו מבלי שלכתחילה היתה דעתו לשנות, כגון שהתיישב בגינה כדי לאכול ומחמת דבר בלתי צפוי רוצים לעבור למקום אחר, לדעת המ"ב אם רואה את מקומו הראשון אי"צ לברך שוב, ואם אינו רואה מברך שוב, ואין חילוק אם נקרא מקום אחד או לא. וכשהיה בדעתו מתחילה לשנות את מקומו נחלקו האחרונים⁷⁰ אם מהני, או דמאחר ואינו מוקף לא מהני. ומ"מ מגינה לגינה ודאי נחשב שינוי מקום.

⁶⁷ כגון פירות, ירקות, ומאכלים שברכתם שהכל, ובשעה"צ נראה שגם פירות שבעת המינים וכדעת הגר"א, ורק מזונות ופת אינו חוזר ומברך.

⁶⁸ לדעת הרמ"א, אבל לדעת המחבר צריך לברך.

⁶⁹ כמבואר בסימן קע"ח מ"ב סקכ"ח.

⁷⁰ במ"ב קע"ח סקל"ז.

יא. נסיעה ברכב, כל עוד שהרכב נוסע מבואר במ"ב⁷¹ שנחשב מקום אחד. וכן מהמקום הסמוך לרכב אליו, מבואר בשעה"צ⁷² שאינו נחשב שינוי מקום אלא נחשב כהולכי דרכים, ולכן אם התחיל לשתות סמוך לרכב והיה בדעתו להמשיך בדרך, רשאי לעלות לרכב ולהמשיך לשתות.

יב. ישבו ואכלו ורוצים להמשיך ללכת, ולא היה בתכנית להמשיך ללכת לפני שיגמרו לאכול, לא יועיל שבשעת ההליכה ימשיכו ללעוס, כיון דכל לעיסה נחשבת לאכילה בפני עצמה⁷³. אולם כל זה הוא רק בדבר שיש בו לעיסה, משא"כ אם אוכל דבר שאין בו לעיסה כגון סוכריה אפילו לא היה דעתו כלל להמשיך רשאי להמשיך ללכת⁷⁴.

יג. כל דין זה הוא רק כשהתחדש מצב, כגון שתחילה ישב לאכול ורק אח"כ החליט שרוצה ללכת. אבל אם תכנן מתחילה לצאת, וכמצוי בטיול שאוכלים ממתקים ושותים בדרך, אפילו אם כשהתחיל לאכול עצר בצד הדרך, מוגדר כהולכי דרכים שאין להם קביעות מקום אכילה, ובאופן זה לענין ברכה אחרונה יושב ומברך במקום סיומו⁷⁵. ולענין ברכה ראשונה יכול להמשיך לאכול אפילו כשכבר אינו רואה את מקומו הראשון, ולכן אם עצר ולא כדי להתעכב אלא על דעת להמשיך בהליכה, גם כשאינו רואה את תחילתו, וכן אם במשך ההליכה נכנס לתוך בית או כל מקום מקורה, מסתמך על ברכתו הראשונה.

יד. לענין שתייה במסלול הליכה וכדו' ששותים הרבה בדרך בהפסקות, לענין ברכה ראשונה כתב הביה"ל שאין שיעור זמן המפסיק בין שתיה

⁷¹ קס"ז סקס"ב. וגם אם ירד ממנו למקום אחר מוגדר כהמשך הולכי דרכים

⁷² קע"ח סקל"ח דלא כהח"א, אמנם מתבאר בדבריו שמחמת דעתו נחשב כהולכי דרכים, ולכן יועיל אפילו אם ימשיך לנסוע, אבל לולא דעתו נחשב מקומו וצ"ע.

⁷³ כמבואר במ"ב סקל"ט.

⁷⁴ וכ"כ באגרו"מ ח"ב או"ח נ"ז. [אמנם הוא מיקל שם יותר עיי"ש] אמנם י"א בשם החזו"א שגם בכה"ג נחשב שינוי מקום.

⁷⁵ כמבואר במ"ב בסי' קע"ח סקמ"ב. אמנם לענין ברכת המזון בכל מצב יכול לברך במקום סיומו.

ראשונה לשניה, ואפילו הרבה זמן, וכל שלא הסיח דעתו, כלומר שמתכנן לשתות במשך כל הטיול, א"צ לברך שנית. אך לגבי ברכה אחרונה יתכן ויפסיד, כי שיעור עיכול של שתיה הוא מעט, וממילא אם שותה בהתחלה שיעור שמחייב ברכה אחרונה ויעבור זמן, אמנם אינו צריך לברך ברכה ראשונה, אבל יפסיד את הברכה האחרונה של השתייה הקודמת. ולכן ראוי לשתות כל פעם כשיעור ולברך ברכה אחרונה, וכשישתה שוב יברך ברכה ראשונה ואחרונה. או שכאשר מברך שהכל יכולין במפורש שלא לפטור בכך אלא השתיה הזו בלבד.

טו. ברכת שהכל ובנ"ר מברך רק אם שותה כי צמא, או כאשר החיך נהנה ממנו, ולא רק כדי שיהיה לו נוזלים, ואם המשקה ממותק בכל אופן מברך, ומאחר ולפעמים קורה שהמציאות מסופקת ראוי שהשתיה תהיה ממותקת קצת.

טז. כשהולכים כמה אנשים ביחד ומצוי שלוקחים שתיה וממתקים גם מאחרים, לכתחילה ראוי שיכווין בשעת הברכה גם על מה שיתנו לו. אבל אם קונה בדרך עוד שתיה אם לא חשב מתחילה שיחסר לו ויקנה, צריך לברך שוב⁷⁶. אך אם היה לו צד שיקנה אינו צריך לברך שוב.

יז. מצוי בגינות וכדו' שמגיעים חבורה של אנשים ומתיישבים לאכול בכמה פינות וכדו', ויש אופנים שע"י כך מצטרפים ומתחייבים בזימון. וכדי לא להכנס לספיקות ראוי שלפחות שלשה יקבעו להתחיל לאכול ביחד במקום אחד, ואח"כ יוכלו כולם להצטרף לענות מספק.

שבת

עירובין ותחומין

א. פרטי הלכות אלו רבים ומשתנים מאוד לפי המציאות, ונכתבו רק עיקרי

⁷⁶ כמבואר בס"ר ר"ו ס"ה.

הדברים בקצרה כדי לדעת ממה להזהר ומה עליו לברר.

ב. כאשר נמצאים בישובים, גם בישובים גדולים שיש בהם הרבה בתים, אם הישוב לא מגודר כהלכתו, בהליכה בתוך הישוב אפשר להכשל באיסור תחומין. כגון אם יש בין הבתים רווח גדול או שיש ביניהם מתנ"ס וכדו' שמחמתם נוצר מרחק בין בתי המגורים כשיעור שני בתים, אזי בהרבה אופנים אין לישוב שם עיר ולכן נמדד רק ממקומו, כלומר שמהבית עצמו אסור ללכת יותר מאלפיים אמה ששיעורו הוא מרחק של קצת יותר מקילומטר (ולשיעור הגר"ח נאה פחות מקילומטר) ולא כבכל עיר שמחשבים מרחק זה רק מהבית האחרון שבישוב.

ג. גם כאשר הישוב מגודר כהלכתו ממש, ביציאה מחוץ לישוב ניתן בקל להכשל באיסור תחומין, כי שיעורו אינו גדול. יתירה מכך גם אם תוך שיעור הליכה מועט נכנס לישוב אחר וגם הוא מגודר כראוי, ברוב המקרים אסור ללכת בתוך הישוב השני מרחק של אלפים אמה מהישוב הראשון, שהוא קצת יותר מקילומטר.

ד. כאשר מניחים עירוב תחומין צריך לדעת את ההלכות היכן להניח כדי שיועיל, ויש אופנים שמחמת הנחת העירוב לא יוכל ללכת במקום הישוב עצמו לצד השני כמעט כלום. וכן לפעמים העירוב מתיר לו רק ללכת ולא לחזור מהמקום שהולך אליו. ולכן חובה לברר את המציאות מבעוד מועד אצל היודעים ומכירים את פרטי ההלכות. - בכל שאלה ניתן לברר 'עירבתם' הועד לעניני תחום שבת - 072-2722909.

ה. עירוב חצירות, בהרבה מקומות הדברים נוגעים באיסורים גמורים⁷⁷, רבים טועים בזה כי רגילים למקומות מושבותיהם ששם הנושא הוא רק הידור או חומרא.

ו. גם בישוב שכולו מגודר סגור, יש פרטים במחיצה שבלי זה לא נחשב

⁷⁷ וכלשונו של החזו"א הרי"ז מחלל שבת בטהרה רח"ל.

מחיצה, ולא מספיק מה שנראה לעין שיש מחיצה שלימה⁷⁸. וכל שכן כאשר הישוב מוקף בצורת הפתח, שבדברים קלים ודקים המצויים לרוב ואינם ניכרים וידועים אלא למי שבקי היטב בהלכותיהם, העירוב נפסל. וגם אם המחיצה שלימה, באופנים מסויימים עדיין ישנן שאלות של שכירות ושל קרפיות⁷⁹. וכן צריך בדיקה ממש לפני שבת בגלל בניה וכדו' שיכולים להזיק לצוה"פ או ללחיים.

ולכן בכל הנ"ל צריך להתייעץ לפני שבת עם היודע ומבין בכך, גם כדי לשמוע עצות כיצד לנהוג ולהסתדר. וכידוע למתמצאים בדבר ישנם מקומות שהעירוב פסול לחלוטין, או כשר ברמה כזו שמאכל ברמת כשרות כזו לא יעלה על דעתו להכניס לפיו.

ז. במקרה שהמחיצות של הישוב אינן כדינן, אפילו כששוכר לבד בית וחצר או גינה צמודה, אין להוציא לחצר הפרטית שלו, אלא אם כן היא מוקפת וגדורה כדין. וביותר, גם אם נמצא במתחם סגור לחלוטין ונמצאות ביחד כמה משפחות באותו בנין או באותו חצר, צריך עירוב ביניהם. ותלוי אם כולם אוכלים ביחד באותו אולם⁸⁰. ומ"מ גם כשאוכלים ביחד, לפעמים יש עובד או מישהו אחר שלא קשור אליהם שמצריך עירוב.

ח. גם מקום המגודר לחלוטין ועירבו כראוי, או שרק המשפחה עצמה נמצאת שאינה צריכה לערב, אם יש בו גינה או צמחיה כזו שמקפידים שלא לדרוך עליו, אסור להוציא בשבת דברים מהבית לגינה⁸¹.

ט. וגם כשעושים עירוב לפעמים יש עובד גוי שגר שם, או שהבעה"ב מחלל

⁷⁸ כגון דבר המצוי שהגדר מקיפה מקום שיש בו אבנים וסלעים וכדו', וקטע קטן מהגדר גבוה מהארץ יותר מג"ט, ובאופנים מסויימים נפסלת כולה מחמת כן [כגון גדר המתעגלת ואין עומ"ר].
⁷⁹ באופנים שהמחיצות כראוי והחיסרון הוא רק בשכירות ישנם עצות לטלטל באופנים מסויימים, ויברר את הדין לפני שבת.

⁸⁰ תינוקות ויונקים שאוכלים רק בחדר, י"א שלמרות שטפלים להורים בכה"ג אוסרים וצריך עירוב.
⁸¹ אם רוב החצר הוא שטח ירוק שלא דורכים עליו, לא רק לגינה אסור להוציא אלא גם לשטח החצר עצמה שאין בה גינה, אבל זה רק כאשר הגינה בית סאתיים ומצוי רק בקמפוס גדול.

שבת, באופנים מסויימים אוסר את העירוב, ותלוי בכמה פרטים, ומצריך בירור המציאות והדין. וכן בבתי מלון ובתי הארחה שמתארחים בהם מחללי שבת בפרהסיא, לפעמים הטלטול בתוך שטח המלון נאסר, ולכן צריך לברר אצל היודעים בזה את פרטי ההלכות. ובפרט כשרוצים לסמוך על החצר הסגורה, או לגדר את החצר וכדו', צריך לברר את פרטי המציאות וההלכה. - ניתן לברר 054-8483320.

י. יש לציין שגם כשביררו שיש במקום עירוב מהודר שניתן לסמוך עליו, יש לשים לב שישנם מקומות שהם חוץ לעירוב, כגון חוף הים או גינות שמחוץ ליישוב וכדומה, ויכול בנקל להכשל שם באיסורי הוצאה.

קבלת שבת

יא. ישובים שמקבלים שבת מוקדם יותר, אם רוב הציבור מתפלל בבית הכנסת, כמצוי בישובים קטנים, נגזרים כולם אחריהם לענין איסור מלאכה, ומיד כשהם קיבלו שבת נאסרו גם האורחים בעשיית מלאכה, אפילו אם הם עושים לבד מניין במקום האירוח שלהם⁸².

יב. כשמתפללים מעריב בליל שבת בדירה או בבית הארחה וכדו' או בכל מקום שאין בו מנין בקביעות, אין אומרים ברכת "מגן אבות".

יג. בתי הארחה וכדו' שלא מרשים להדליק נרות שבת במקום האכילה ולא בחדר שינה אלא בפינה המיוחדת לכך, אין לברך על הדלקה זו, וא"כ יכול להשתמש במקום ולהנות לצורך סעודה מתוספת האור של הנרות⁸³.

יד. להדליק במקום שהנהלת המקום מתנגדת לכך י"א שנחשב מצוה הבאה בעבירה.

⁸² רס"ג מ"ב סקנ"א, אמנם רק כשעושים מנין לבד בבית נגזרים אחרי הציבור, ולא כאשר עושים בבית כנסת.

⁸³ כמבואר במ"ב סימן רס"ג סק"א שתוספת אורה מועילה רק כשהיא לצורך סעודה.

טו. כשאין לו אפשרות אחרת יקח מעט מהאוכל למקום ההדלקה ויאכלנו שם, אמנם אם האכילה המועטת באותה מקום היא רק בצורה אקראית כגון במקום מעבר וכדו' לא ידליק שם.

טז. כשאין כל אפשרות הדלקה במקומות הנ"ל, לפחות ידליקו בחדר שינה מנורה ללא ברכה עם כונה לשם הדלקת נרות שבת, וטוב יעשה אם ידאג מבעו"י להביא פנס עם מנורת להט. [ועיין הערה⁸⁴].

קידוש

יז. לקדש בכוס חד פעמית נחלקו בזה הפוסקים, ולכו"ע זה לא לכתחילה. וכן תלוי האם הכוס מסוג הכוסות הראויות לשימוש חוזר, שבזה יש יותר מקילים, ולכן כוס חד פעמית מפלסטיק עדיפה משל קרטון. אמנם גם בשל פלסטיק, אם כבר השתמשו בכוס פעם אחת יש בזה חיסרון, וגם צורת הכוס משנה, דאם היא מקומטת יש בזה יותר חיסרון. אם אין לו כוס אחר, עדיף שיקדש על הבקבוק עצמו ואפילו אם אינו מלא.

מלאכות שבת

אפשר להכשל בלא משים בחילול שבת רח"ל בשימוש במכשירים שונים שלא רגילים אליהם בבית, או מדגם שונה, ולכן חובה לברר בעוד מועד איזה מכשירים ישנם ובמה הם שונים ממה שיש בבית, וכיצד ניתן להתמודד איתם. **נציין חלקם בקצרה**, 1. כגון מיני בר, שישנם כאלו שהמנוע נדלק או נורה כשנכנסים מים אחרים. 2. מייחם וטרמוס חשמלי עם תרמוסטט⁸⁵. 3. מזגנים חדשים שיש בהם חיישנים שמשנים מיידית את מצב הקור כשאדם עובר לידם או פותח דלת וכדו', ולעיתים

⁸⁴ עיין בכל זה בספר אורחות שבת חלק ד' עמוד י"ז- י"ט, ובעמוד קע"א. ועיי"ש שיש סוברים שאפשר לברך גם על הדלקת מנורה, ויש מחלקים בין סוגי המנורות.
⁸⁵ גם אלו שיש בהם מצב שבת אם אין עליהם כשרות מוסמכת יש בהם חשש בישול, וגם מצד בישול המים שבמדיד.

נדלקת גם נורה⁸⁶. 4. מוני מים. 5. סוגי מקררים שכל פתיחה מפעילה רישום וכדו', אם יש לו מקרר כזה יכול לשים שעון של שבת שיכבה אותו מפעם לפעם ורק בשעה שמכובה מחמת השעון יוכל לפתחו [ועיין הערה⁸⁷]. 6. עין אלקטרונית שגורמת להורדת המים בשירותים. 7. כרטיס חכם בכניסה לחדרים⁸⁸. 8. מצלמות אבטחה. 9. גלאי נפח שמדליק ומכבה את האור או את המזגן בכניסה וביציאה מהחדר, ובמסדרונות. 10. הפעלת מאוורר או אור בכניסה לשירותים. 11. חיישן הגורם לפתיחת הברז. 12. יש מלונות שיש בהם רישום מסודר של כל פתיחה וסגירה של דלת החדר. בכל אלה ועוד אפשר בנקל להכשל, ובחלקם אסור גם אמירה לעכו"ם. 13. בבנינים הגבוהים מצוי בהם משאבות מים חשמליות. ולכך יש לברר ולתכנן קודם היציאה את כל הדברים הנ"ל.

על כל מכשיר ניתן לברר דינו, וכיצד להסתדר. - 072-2164422.

יח. כיריים חשמליות עם מתכת מלמעלה, אפילו אם המתכת מכוסה ואין חשש של שהיה מפני שהם מוגדרים כגרופה או קטומה, מכל מקום יש כאלו שכאשר מסירים מהם את הסיר וכדו' נדלקות הכיריים או נכבות, ולכן צריך כיריים מיוחדות של שבת, או שמופעלות ע"י שעון לסעודה אחת [עיין הערה הבאה].

יט. וכן כירים אינדוקציה, גם כאשר מניחים את הסירים לפני שבת על פי תנאי ההלכה שנחשבים גרופה או קטומה, מ"מ אסור בשבת להזיז את

⁸⁶ טלטול מזגן נייד, מלבד שאלה של מוקצה לעיתים יכול לגרום להפעלת המדחס. מצננים בפתיחת המגירה וסגירתה ישנם כאלו שגורם לפעולות ומלאכות מסוימות.

⁸⁷ מקרר דיגיטאלי שרוצה לשים לו שעון שבת, יש לברר האם מותר ללא נטילת רשות מהבעה"ב. כיסוי בכפתורים בלבד לא מספיק כי לעיתים קיימים מפסקים מגנטיים נסתרים במסגרת הפאנל של דלת המקרר.

⁸⁸ כאשר בצד החיצוני נפתח באמצעות כרטיס והצד הפנימי באמצעות ידית, כשיוצאים מהחדר ניתן להשאיר מגבת וכדו' אבל עדיין צריך לברר האם בסגירת הידית מבפנים לא נוצר סגירת מעגל חשמלי. וכן כשקיים בדלת גם אפשרות מיכנית וגם אלקטרונית צריך לברר אם בפתיחה ע"י מפתח לא נעשה הפסקת חיבור חשמל.

- הסיר על המשטח ממקום למקום כי כל הזזה על המשטח כרוכה בחילול שבת של ניתוקי חשמל וחיבורים, וכ"ש שאין להסירו מהכירים⁸⁹.
- כ.** אם לא הביא נייר כסף עבה או בלעך ורוצה להניח את התבשילים מערב שבת ישירות על הגז או ע"ג מתקן שמתחתיו מונחים נרות לחם, יש לתת את הדעת בדיני שהייה, שלפחות יהיה מבושל כמאב"ד, ושאר הלכות, וכן לא להחזיר על האש אף אם עודו בידו והיה בדעתו להחזירו.
- כא.** חשוב לשים לב כשמגיעים סמוך שבת או אפילו קודם ומשאירים את הדברים במזוודות, מצוי מאוד שיכשל בבורר ובהזזת מוקצה.
- כב.** להזמין נהג למוצ"ש, אם ברור שיצא ממקומו קודם צאת השבת, בנהג גוי נחלקו הפוסקים האם מותר, אבל נהג יהודי אסור.
- כג.** ערסל המחובר לעץ עצמו, אסור להשתמש בו בשבת. ואפילו אם הערסל מחובר ליתד המחוברת לעץ, כל שהעץ מתנועע מחמת הערסל אסור בשימוש. ואם אינו מתנועע מותר רק אם מחברו לפני שבת⁹⁰.
- כד.** ברמ"א כתב שלכתחילה טוב להחמיר שלא לאכול בגינה בשבת מחשש שישפכו מים ויעבור על מלאכת זורע.
- כה.** אוכלים בחצר ונמצאת שם שמשיה הקבועה בתוך עמוד וכדו' מותר לפותחה⁹¹, ויש אוסרים, ויתכן שגם מותר להעבירה כשהיא פתוחה ממקום למקום.
- כו.** מותר ללכת על דשא בשבת, אלא אם כן זה פסיק רישא שיתלשו עשבים במרוצתו.
- כז.** ניאגרה (המתקן העליון שמעל האסלה) שמונח בתוכה חומר שצובע את

⁸⁹ לכוון שעון שבת ולהניח את הסיר לפני שבת ולהסירו בשעה שהשעון מכובה, עיין כע"ז מנח"ש קמא סימן י' שבות יצחק מוקצה פ"ח, ואולי העצה שיכוון שעון ויכבה גם חלק מזמן בין השמשות של כניסת השבת, וצ"ע. אבל להחזיר גם כאשר מכובה אסור כי אינו גרוף וקטום

⁹⁰ סימן של"ו סי"ג ומ"ב סק"ס.

⁹¹ חזו"א או"ח נ"ב סק"ב, ונראה מדבריו דוקא קבוע בעמוד וכדו' אלא סגור, ולא סתם מקופל, וע"ע שש"כ פכ"ד ט"ו ובהערה, ארחות שבת פ"ט ד'.

המים ובשבת עצמה אי אפשר להוציא, נחלקו הפוסקים האם מותר להשתמש בה בשבת⁹².

כח. גם הטובל בשבת, בים אסור לטבול⁹³, ובבריכה וכדו' צריך להמנע מחשש טלטול המים והבגדים, ומחמת איסור לשחות שגדרו כאשר כל גופו צף במים ואין רגליו נוגעות בקרקע, ואיסור להזיז לכלוך שבתוך המים.

כט. גם בבריכה שבחצר קיימים חלק מהחששות [עיין הערה⁹⁴], כגון אם החצר אינה גדורה ומעורבת ולבריכה עצמה יש מחיצה גובה י'⁹⁵, וברור [כפי שכבר עוררו הפוסקים] שגם הרוחצים במים צוננים בשבת, צריכים להמנע מלהכנס סתם לבריכה שבחצר בשבת, שניתן בכך בנקל להגיע לכמה מכשולים של חילול שבת⁹⁶.

ל. טבילה של ערב שבת לא מועיל בבריכה אם אינה קבועה בקרקע אלא עשויה מפלסטיק וכדו' ⁹⁷ גם אם יש בה מ' סאה.

לא. אם אין לו מקום לטבול, יכול לשפוך על עצמו ט' קבין. שפיכה זו מועילה במקום טבילת עזרא ויש אומרים שמועיל גם לתוספת טהרה ולכבוד שב"ק. בשם החזו"א מובא ששפיכה ממקלחת לא מועילה, אמנם י"א שכן מועיל וי"א שרק כאשר המים אינם יוצאים מכמה חורים [אלא יסיר את הכיסוי עם החורים], וי"א שמועיל בכל צורה⁹⁸. בזרם מים של 3-4 דקות ודאי יש שיעור ט' קבין. ובשפיכה יעמוד זקוף וב' ידיו מונחים כנגד ליבו, ולא ידחק אותם בחיבוק הרבה, כדי שהמים יוכלו לבוא

⁹² מנח"ש ח"ב י"ד, שבה"ל ח"ח קס"ז. וע"ע ארחות שבת פט"ו סס"ד ובהערה, ולכן לכתחילה ודאי ראוי לבדוק בערב שבת ולהוציא.

⁹³ בים אין כל מציאות של היתר כי או שמטלטל את המים שעל גופו או את בגדיו, ואין מציאות של עירוב כשר בתוך המים.

⁹⁴ הנידון רק לנוהגים כדעת המחבר, אבל במ"ב מבואר מצד המנהג אין לרחוץ בשבת כלל בצונן.

⁹⁵ שכאשר יוצא מהבריכה לחצר מוציא את המים מרה"י לכרמלית,

⁹⁶ כגון שאלות של כיבוס וסחיטה של הבגד ים, ובאופנים מסויים איסור לשוט ועוד.

⁹⁷ למרות דשאובין כשרים לטבילה זו, ורק בזוחלין דנו הפוסקים האם מועיל, אבל מבואר במ"ב שצריך טבילה בקרקע וכל עוד מוגדר לכלי לא יועיל.

⁹⁸ אם אין לו אפשרות גם לזה עיין בכף החיים סימן ע"ו אות כ"ב.

שם⁹⁹.

הלכות ערלה המצויים בשווקים

א. חנות, סופרמרקט או דוכן וכל כיוצא בזה שאין להם תעודת כשרות ראויה, אין לקנות מהם פירות משום חשש איסור ערלה [גם אם הקונה מתעתד להפריש תרומות ומעשרות כדין].

הקונה פרי ממין מסויים שידוע שרוב הפירות המצויים בשוק ממין זה אינם מנטיעות ערלה, אם מיעוט הערלה המשווק בשוק הוא 'מיעוט המצוי', יש אומרים שאין לילך אחר הרוב ולהתיר אכילת הפירות¹⁰⁰.

הפוסקים נחלקו באלו אחוזי ערלה המצויים בשוק [מהמין המדובר] נחשב הדבר 'מיעוט המצוי' יש אומרים שאף באחוזי ערלה נמוכים, נחשב הדבר 'מיעוט המצוי', ועל כן כאמור יש אומרים שאין לאכול פירות שנקנו במקומות אלו.

בכל זמן נתון ניתן לברר על מיני הפירות השונים המשווקים ללא כשרות ראויה, האם קיים בהם חשש ערלה, בטל' 026488888 שלוחה 3.

ב. גם אם הוברר שאחוזי הערלה המצויים בשוק בפירות מהמין המדובר הם בשיעור 'מיעוט שאינו מצוי', מ"מ לא בכל אופן הולכים אחר הרוב להתיר הפירות באכילה, כדלהלן.

האופנים שסומכים על הרוב והפירות מותרים.

אם **מוכר הפירות אינו יהודי**, ומוכר את הפירות שלא בסמוך למטע בו גדלו, הפירות מותרים באכילה.

⁹⁹ כ"כ המ"ב סימן פ"ח סק"ד. אמנם בכף החיים כתב שב' ידיהו יהיו מוטות מב' צדדיו, ולא דבוקות, אבל אי"צ שבפועל יגיע המים לכל מקום שבגופו אלא כשהמים עוברים על גופו בצורה כזו, סגי. אלף למטה תר"ו ס"ו, ומרן הגר"ח בסוף ספר טהרת התורה שאלה קכ"ח. אמנם בפמ"ג נראה לא כך אבל המ"ב השמיט ג"כ דברי הפמ"ג להרטיב כפות רגליו וא"כ נראה דלא ס"ל. ואכמ"ל.
¹⁰⁰ כיון שלדעת חלק מהפוסקים כשהספק הוא בדבר הניתן לברור, אין להסתמך על הרוב נגד 'מיעוט המצוי'. כמו כן, במקום שאפשר להשיג הפירות עם השגחה ראויה, אין להסתמך על הרוב נגד 'מיעוט המצוי'.

כמו כן, היה מוכר הפירות יהודי, שאותה סחורה שמוכר הובאה אליו¹⁰¹ מכמה מקורות אספקה, הפירות מותרים באכילה.

האופנים האסורים.

פירות הנמכרים בסמוך למטע בו גדלו, הן אם נמכרים על ידי יהודי שאינו שומר תורה ומצוות והן אם נמכרים על ידי מי שאינו יהודי, אין לאכול מפירות אלו [באופן המבואר עיין הערה¹⁰²].

מקור אספקה מסויים - יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, המוכר פירות שלא בסמוך למטע בו גדלו, וקיים חשש שהביא את הפירות ממקור אספקה מוגדר וידוע לו מקורו, [ולא מכמה מקורות אספקה שונים], נחלקו הפוסקים האם בכך שלקח את הפירות ממקום קבוע נחשב הדבר כספק בדבר הקבוע שאין הולכים בו אחר הרוב, והפירות אסורים.

ג. המוצא פירות מחוץ למטעים ואחוזי הערלה במין פרי זה נמוך מאוד בשיעור 'מיעוט שאינו מצוי', אף אם מקום מציאתם סמוך למטעים, אין זה נחשב כספק בדבר ה'קבוע' והולכים בזה אחר הרוב והפירות מותרים באכילה.

ד. כמו כן, עצי פרי הנתועים במקומות עזובים ומופקרים שאין מטפלים בהם, וניכר לעין שהעצים נטעו לפני שנים רבות, ניתן לסמוך על כך ולאכול מפירותיהם¹⁰³. (ועיין להלן אות ו' בענין רימונים, לימונים, סברס וענבים).

ה. מטעים המטופלים, שיש לחוש בהם לנטיעות ערלה, אין לקבוע את גיל האילן על פי מראה, אלא רק על פי מידע מדויק המוודא כמה שנים

¹⁰¹ ולא יודע מקור כל אחד מהם, למעט שהוא לקח אותם וידע מהיכן מקורם.

¹⁰² שבאופן שלוקח מהמקום מוגדר הדבר כספק בדבר ה'קבוע' [ולא בדבר ה'פרוש'], שאין הרוב מכריע הספק, משום ש'כל קבוע כמחצה על מחצה'. אמנם גם כדי לאסור מצד קבוע צריך שיהיה אחוז סבירות מסויים שיש כאן ערלה בשדה עצמו או בשדות שבמרחק ואזור כזה המחשיבו לחלק מהספק.

¹⁰³ ויש לדעת שבמטעים עזובים אחוזי התולעים והשרצים בהם גבוהים.

עברו מנטיעתו¹⁰⁴.

ו. יש מיני אילנות שגם לאחר כמה שנים מנטיעתם, במהלך הגדילה מתפתחים ענפים חדשים [המכונים חזירים] הגדלים מחלק הגזע שתחת פני האדמה או מהשורשים. ענפים אלו אינם חלק מהאילן לענין שנות ערלה, אלא צריך למנות להם שנות ערלה מחדש, והפירות הגדלים על אותם הענפים קודם שיעברו שנות ערלה אסורים משום ערלה. ענין זה מצוי בעצי רימון, לימון וסברס.

בגידולי הגפן מצוי עוד, שמבצעים 'הַבְּרָכָה'¹⁰⁵, וכך צומחת לה נטיעה חדשה של גפן המצריכה למנות מחדש שנות ערלה, והפירות שגדלים עליה קודם שיעברו שנות הערלה אסורים משום ערלה. יש לציין שפעמים שה'הַבְּרָכָה' אינה ניכרת.

עוד מצוי, שאחרי כמה שנים של גדילה, בכדי לרענן את הצמיחה, קוצצים הנטיעה עד סמוך לפני הקרקע באופן שנשאר מהגזע פחות מ'טפח'. כשנטיעה זו מחדשת גידולה, צריך למנות מחדש שנות ערלה, והפירות הגדלים עליה קודם שיעברו שנות ערלה שאסורים משום ערלה.

ז. ישנם מינים מסויימים שהגדרתם אינה ברורה האם דינם כפרי וחייב בערלה או ירק ואינו ערלה, כגון פאפיה ופסיפלורה, וצריך להזהר מלקנות ללא הכשר, כי משווק על סמך שאין בו ערלה.

ח. פירות ערלה אסורים גם בהנאה. ולכן מין פרי העשוי לריח מלבד האיסור לאוכלו אסור גם להריח אותו.

מין פרי שאינו עשוי לריח, נחלקו הפוסקים האם מותר להריחו. פרחי הפרי, אין בהם איסור ערלה ומותר להריחם, ואין צריך לומר שעצי ריח שאינם עושים פירות, שאין בהם איסור ערלה ומותר להריחם.

¹⁰⁴ גם כאשר מזהים את מספר השנים, מאחר ועצים רבים נטעים במטע לאחר שנתיים במשתלה.
¹⁰⁵ בשיטות שונות, ביניהם, מכופפים יחור וטומנים אמצעיתו תחת פני האדמה.

ט. כמו כן נחלקו הפוסקים, האם מותר להנות מראיית פירות ערלה [אף שאינם עשויים במיוחד לראיה]. על כן, מטע ערלה, יש מקום להחמיר שלא לסייר בו במטרה להנות מיופי הפירות, צורתם, וכדומה¹⁰⁶.

הלכות מעשר, החששות המצויים בדרכים

[סדר הפרשת תרו"מ בקצרה עיין בהערה]

א. פירות [שאין בהם חשש ערלה] וירקות, מותר לקנות אותם במקום שאין בו השגחה ראויה, ובלבד שיעשרם קודם האכילה. במהלך השנה הרבה אינם נפגשים כלל עם נושא חיוב מעשרות, ונחוץ לדעת עיקר פרטי החיוב, כדי לא להכשל באכילת טבל, וכדלהלן. הפרשת תרומות ומעשרות צריכה להעשות על ידי מי שידע לעשות זאת. יצויין, כי רבים וטובים אינם יודעים לעשר, אף שהם בקיאים בהוויות דאביי ורבא! [ולכן עיקר סדר ההפרשה הובא בהערה¹⁰⁷, ומ"מ אם יכול

¹⁰⁶ אבל להנות מהמטע עצמו, ואפילו מצורת עצי הפרי וכדו' לכו"ע אין איסור.
¹⁰⁷ א. מדיני הפרשת מעשרות, להפריש מעשר שני [בגידולי השנים א. ב. ד. ה. משנות השמיטה שהם תשע"ט תש"פ] חלק המעשר שני נשאר בין הפירות הנאכלים, ומותר באכילה לבעלים לאחר שיחלל קדושתו על מטבע [שווה פרוטה לכל הפחות]. ב. כאשר כמות הפרי שהופרשה למעשר שני מועטה ואינה שווה פרוטה, אין מועיל לחלל קדושת מעשר שני על מטבע, אלא אם כן המטבע בעל ערך כמה פרוטות, וכבר חללו על שווה פרוטה שבו פירות מעשר שני השווים פרוטה או יותר, שעל יתרת הפרוטות שבמטבע יכול לחלל פירות מעשר שני שאין בהם שווה פרוטה. מטבע כזו מכונה 'פרוטה חמורה'. [שחובתם בהפרשת מעשרות שווה בחומרתה לחובת ההפרשה בפירות שכבר חוללו על מטבע זה, או פחותה ממנה. אך אם חובת ההפרשה בפירות שמפריש עתה חמורה יותר מחובת ההפרשה בפירות שכבר חוללו על מטבע זה, לא יועיל חילול הקדושה על מטבע זה]. ולכן מי שאין ברשותו 'פרוטה חמורה', ושוי המע"ש פחות משו"פ, אינו יכול להפריש תרומות ומעשרות בנוסח ובאופן ההפרשה המצוי. ג. יכול גם לבקש מאחר שיש לו פרוטה חמורה לחלל על שלו. ד. המנויים בקרן המעשרות, רשאים לחלל פירות מעשר שני שלהם [או כשהם אמורים לאכול מהפירות, אף שאינם שלהם], על 'פרוטה חמורה' שברשות קרן המעשרות. ה. על פי בקשתנו, גם מי שאין ברשותו 'פרוטה חמורה' ואינו מנוי בקרן המעשרות, ונקלע למצב בו צריך לחלל מעשר שני על 'פרוטה חמורה', יכול להצטרף חנים כמנוי חד פעמי ב'משמרת המעשרות' [יש להתקשר למס' 073-7507575 שלוחה 4 ולהשאיר שם ותאריך ולפעול על פי ההוראות]. למשך מספר ימים [מיום ההצטרפות עד לשבת הקרובה] ולחלל על 'פרוטה חמורה' שברשותם.
 ו. מי שאינו בקי בנוסח ההפרשה המלא, לאחר שנרשם במספר טלפון הנ"ל, יפריש [מכל מין בפני עצמו] כמות שיש בה יותר מ-1/100 ויניחנה בתוך שקית, ויאמר: כל ההפרשות וחילולי מעשר שני ורבעי יחולו כמו שכתוב בנוסח של משמרת המעשרות כדת.

עדיף שישאל את הבקי בפרטי הדינים, או שיבקש ממנו שיעשר עבורו, [יכול לעשר עבורו גם בטלפון]

ב. גידולי הפקר פטורים מ'תרומות ומעשרות'¹⁰⁸, ולכן במסלולי טיול וכיוצא בזה, כשנפגשים עם אילנות שהם הפקר, וכן ירקות הגדלים בהפקר, מותר לאכול מהגידולים ואין צריך להפריש מהם תרומות ומעשרות. [אבל ישנם אופנים שמתחייב מדרבנן ע"י כר].

ג. לפני גמר מלאכה, פירות וירקות שנקטפו ונתלשו ממקום גידולם, אך עדיין לא נגמרה בהם המלאכה [מלאכת השדה], מותר לאכול מהם אכילת עראי בלא להפריש מהם 'תרומות ומעשרות', ורק אכילת קבע אין לאכול מהם בלא הפרשת 'תרומות ומעשרות'. הגדרת 'גמר מלאכה' שונה במיני הגידולים¹⁰⁹. בדרך כלל כל שגמר את הקטיפה נחשב לגמר מלאכה.

כשמבקרים במטעים ובשדות, והקטיפה נמצא בשלב המוגדר 'קודם גמר מלאכה', מותר לאכול מהגידולים [לאחר נטילת רשות מבעל הבית] 'אכילת עראי', בלא להפריש תרומות ומעשרות.

כמו כן, מטיילים שקוטפים בעצמם מהגידולים [לאחר נטילת רשות מבעל הבית], כל שלא נעשתה בהם פעולה המוגדרת 'גמר מלאכה', רשאים לאכול מהגידולים 'אכילת עראי' בלא להפריש תרומות

ז. מדיני הפרשת מעשרות, להפריש מעשר עני [בגידולי השנים ג. ו. משנות השמיטה תשפ"א]. ח. כאשר מפריש המעשרות על פירות שחובת ההפרשה בהם מוטלת בספק, חלק המעשר עני נשאר מעורב בפירות הנאכלים, ונאכל לבעלים, ודי במה שקרא על חלק מהפירות שם מעשר עני [ואינו חייב ליתנם לעני, שכיון שהדבר מוטל בספק, המוציא מחבירו עליו הראיה] אולם כאשר מפריש מעשרות על טבל וודאי - פירות שחובת ההפרשה בהם וודאית, צריך להוציא את חלק המעשר עני מהפירות, ולתתו לעני. להדרכה מפורטת אפשר להתקשר למס' 073-7507575 שלוחה 9¹⁰⁸ על כן גידולי שנת השמיטה, שהם הפקר, פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות. מלבד אופנים מסויימים ואכמ"ל. - ויש לדעת שבפירות הללו מצויים אחוזי הנגיעות יותר מהרגיל.¹⁰⁹ דרך מגדלי הדגן, לאסוף את גרעיני הדגן לערימה [כרי], ולהחליק את הערימה עם הרחת. החלקת הערימה [מירווח הכרי] היא 'גמר מלאכה' של מיני דגן. גידולים שהדרך להכניסם לכלים, 'גמר מלאכתם' הוא גמר הכנסתם לכלי. גידולים שהדרך לאוגדם באגודות, 'גמר מלאכתם' הוא באיגודם.

ומעשרות.

הגדרת 'אכילת עראי' אינה תלויה בכמות, אלא באיכותה ולפעמים אפילו אוכל רק פרי אחד חייב במעשר.

יחד את הגידולים [בדיבור או במחשבה] לסעודתו, מה שאוכל מהם נחשב ל'אכילת קבע', אפילו אם אוכל מהם פרי בודד שלא בסעודתו, וחייב להפריש תרומות ומעשרות קודם אכילתו.

ולכן הנכנסים לקטיף במטע [לאחר קבלת רשות], צריכים לשים לב להנ"ל, שלא להכשל באכילת טבל.

ד. אחר גמר מלאכה, גידולים שנעשתה בהם פעולה המוגדרת 'גמר מלאכה', אם נלקטו על מנת למוכרם, אין לאכול מהם קודם הפרשת תרומות ומעשרות, ואף אכילת עראי אסורה בהם.

המסיירים בבית אריזה, אין להם לאכול מהיבול ללא הפרשת תרומות ומעשרות, אף לא אכילת עראי, כיון שהיבול שבבתי האריזה בדרך כלל נעשו בו פעולות המוגדרות 'גמר מלאכה', מחמת איסופם בכלי האיסוף במהלך הקטיף¹¹⁰, וכל שכן לאחר המיון והאריזה, ואסורים משום טבל¹¹¹.

ה. המלקט גידולים לצורך אכילתו [ולא על מנת למוכרם], אף שנעשתה בהם פעולה המוגדרת 'גמר מלאכה', אם בדעתו להוליכם לבית¹¹², מותר לאכול מהם אכילת עראי ללא הפרשת תרומות ומעשרות.

על כן, מטיילים הקוטפים במטעים [לאחר נטילת רשות] לצורך אכילתם, ובדעתם להוליך את הפירות לבית¹¹³, גם אם נעשו בפירות פעולות המוגדרות 'גמר מלאכה', רשאים לאכול מהם אכילת עראי בלא הפרשת

¹¹⁰ עיין שו"ת ישועות משה חלק סימן ד'.

¹¹¹ רמב"ם פ"ג מהלכות מעשר הלכה י"א שגמר מילוי כלים שבשדה הוא גמר מלאכה, וי"א שהגמר מלאכה הוא בגמר המיון והאריזה וכן דעת מרן הגריש"א זצ"ל.

¹¹² כן מבואר בחזו"א דמאי סימן ד' סקכ"ד, וביותר במעשרות סימן ד' סקי"ד.

¹¹³ כנ"ל הערה קודמת, ומדרבנן לכו"ע נתחייב.

תרומות ומעשרות. אבל אם בדעתם לאכלו בדרך או בשדה [ולא להכניסו לבית] כל שכבר נעשה בו גמר מלאכה נאסר אפילו באכילת ארעי ללא מעשר.

אמנם, גם הנלקט לאכילה עצמית ולא למכירה, ובדעתו להוליכו לבית, אם נעשו פעולות הקובעות למעשר, אין לאכול מהם - אף לא אכילת עראי, אלא אם כן הפריש מהם תרומות ומעשרות.

מהדברים הקובעים למעשר הוא **המקח**, ולכן אם משלמים לבעל המטע על הפירות שקוטפים, אין לאכול מהם אפילו עראי בלא להפריש תרומות ומעשרות [ויתכן שגם כאשר משלם להכנס לבית אריזה או למטע ובתוכו כלול רשות מפורשת לקחת פירות נחשב כמקח]

דבר נוסף הקובע למעשר הוא 'ראיית פני הבית', שאם נכנס עם הפירות לבית, אין לאכול מהם אפילו עראי ללא הפרשת תרומות ומעשרות. ויתכן שגם כניסה למאהל, וכדו' נחשבת ככניסה לבית.

כל שאינו ודאי שחייב במעשר יש אופנים שמפריש ללא בברכה¹¹⁴.

כיון שהנ"ל תלוי בפרטי דינים רבים, המקפיד להפריש תרומות ומעשרות בכל המקרים הנ"ל, אף קודם אכילת עראי, מונע עצמו מחששות של אכילת טבלים¹¹⁵.

ו. שכר דירה עם חצר שיש בה עצי פרי, בתנאים מסוימים בצורת החצר היא קובעת למעשר, וממילא כל פרי שקטף או נפל ורוצה לאכלו בחצר, כבר נתחייב במעשר. [פרי שנפל מהעץ בשבת הוא מוקצה]

ז. פירות הגדלים במטע של נכרי, ופעולות המוגדרות 'גמר מלאכה' [במלאכת השדה] נעשו כשהגידולים עדיין ברשות הנכרי, אין בהם חיוב הפרשת תרומות ומעשרות.

¹¹⁴ יש אופנים שלמרות שעכשיו אינו חייב מאחר ומועיל לאכילת קבע וכדו', יתכן שמברך. ¹¹⁵ ואף אם עדיין לא חל חיוב הפרשה, כל שהפריש בתלוש, מועילה הפרשתו לתקן היבול גם אם לאחר מכן יעשו בו פעולות המביאות לידי חיוב.

אמנם, הקונה מהנכרי בשדה, פעמים שהוא קודם 'גמר מלאכה' ולאחר מכן כשנעשית פעולה המוגדרת 'גמר מלאכה' ביד הישראל, חלה חובת הפרשת תרומות ומעשרות.

כמו כן, גם כשהאדם העומד עתה בשדה הוא נכרי ומתהג כבעל הבית, פעמים שהוא רק פועל ובעל הבית הינו יהודי, וכל הגדל בשדה חייב בהפרשת תרומות ומעשרות.

ח. ילדים שלא הגיעו לעונת הנדרים, בנים מתחת לגיל י"ב, בנות מתחת לגיל י"א, אינם יכולים להפריש תרומות ומעשרות, אף לא לאכילת עצמם.

אדם גדול, אינו יכול להפריש ולתקן להם הפירות שנקטפו על ידיהם¹¹⁶, למעט האב והאם, הרשאים להפריש ולתן עבורם הפירות שקטפו. קטנים שהגיעו לעונת הנדרים, בנים מגיל י"ב ובנות מגיל י"א עד שנעשו בני-מצוה, יכולים להפריש תרומות ומעשרות רק לצורך אכילת עצמם¹¹⁷.

יחוד

א. מצוי שנוסעות כמה משפחות ונמצאים בבית יחד, וחלקם יוצאים מוקדם בבוקר להתפלל או לטייל, או חוזרים מאוחר בלילה, יש לשים לב להיזהר מיחוד. ולענין כמה דברים חמור יותר בקרובי משפחה כגון גיסה, אחיינית, בני דודים, חמות וכדו' שלפעמים מוגדרות כליבו גס בה, שלכמה פרטים דינו שונה, כגון בעלה בעיר שלא מועיל בליבו גס בה. לענין פתח פתוח בליבו גס בה נחלקו הפוסקים¹¹⁸.

¹¹⁶ ואפילו אם האב מינהו מתחילה לכך, לא יועיל, אלא אם כן האב נתן את רשותו לאחר שהקטנים קטפו הפירות. ולעשר מהקטיפה שלו על הקטיפה של הקטנים, יש אופנים שמועיל ומשתנה לפי פרטי הענין, וישאל את היודע היטב הלכות אלו.

¹¹⁷ בקטיפה של מבוגרים צריך לשים לב שאם שנים שקטפו כל אחד לעצמו, ואחד אינו מעונין בפרי ונותנו לחבירו א"א לעשר מהפרי שקיבל על הפרי שקטף בעצמו, ומהפרי של עצמו על של מה שנתן לו צריך לדעת פרטי הדין כיצד לעשר.

¹¹⁸ יש מחלקים בזה בין הצורה שהפתח פתוח ואכמ"ל.

ב. טיול ג'יפים, טרקטורונים וכדו', קבוצת נשים או בנות עם נהג בשטחים שוממים, וכן שיט בסירה, ישנם אופנים שיש בהם איסור יחוד וצריך לברר [מלבד הפריצות שבדבר]. לשאלות בדיני יחוד פתרונות ועצות מעשיות, ניתן לברר 03-6194362, 050-4198742.

לא תתורו, דרכא אחרינא

א. ההולך במקום שאפשר להכשל בראיות אסורות ויש לו דרך אחרת ללכת מבלי חשש זה, לפי חלק מהראשונים בביאור הגמרא, אפילו אם שמר עיניו כראוי ולא נכשל, עצם מה שהלך בדרך זו נקרא רשע. ולכן כאשר יוצאים למסלולי מים, אתר שיש בו תערובת בפריצות, וכל הדומה לו, צריך לבדוק אם איכא דרכא אחרינא להגיע לאותו מקום, או להגיע בשעות בהן לא יכשל בראיות אסורות. ויש לדון מה נקרא "דרכא אחרינא" - שעות אחרות, או מקום דומה, או אפילו כשהנסיעה בדרך שאין בה מכשול כרוכה בהוצאת ממון יותר מדרך השניה.

ב. מקומות שיש לו חשש גמור של הסתכלות, שיתכן ויעבור באיסור דאורייתא (הסתכלות להנאה, או כשודאי יבוא להרהור), לפעמים אין כל מנוס מלהמנע להגיע, או להוציא הוצאות כדי להמנע מלהכשל.

ג. כאמור לעיל לפי חלק מהראשונים גם בהסתכלות בהעברה בעלמא וכשלא יכשל מחמת זה בהרהור, כשאיכא דרכא אחרינא ובכל זאת הלך, אפילו לא נכשל כלל נקרא רשע. והעיקר שצריך לזכור בכל הדברים האלו – הרי מוציאים הוצאות מרובות עבור הנופש, ואם כן כל שכן שצריך לחשב מראש ואפילו להוציא ממון כדי שלא להכשל בהלכות חמורות אלו, ובפרט שעיקר המקום שהיצר משקיע להפיל ולהכשיל הוא בזה, וכידוע שהנזק הוא רב ועצום גם לזמן גדול ורחוק אחר כך. ולכך צריך להשקיע מראש במחשבה ובהוצאות כיצד לצמצם מה שיותר נזקים אלו.

ד. וכן כששוכרים מקומות שיש בהם מכשירים המהווים מכשול רח"ל, לפחות מצד דרכא אחרינא צריך לדאוג שלא תהיה אפשרות שימוש בהם, ולא לסמוך רק על זה שלא מדליק. [מלבד המכשולות שכידוע נגרמו מזה כשההורים יצאו לטיול וכדו' ואכמ"ל].

ה. כשנמצאים בצוותא בני המשפחה המורחבת יש להקפיד על הנפקס בשו"ע אבה"ז סימן כ"א שאסור לשבת עם נשים באוירה של שחוק וקלות ראש, ובפרט צריך הקפדה על כך בטיולים ובבילויים, ודין גיסות ובני דודות כדין נשים זרות.

שונות

א. מצוי שנמצאים ליד הים בשעת השקיעה ורוצים לצלם את השמש או חציו, יש בכך שאלה של איסור דאורייתא [עיין הערה¹¹⁹].

ב. בזמני שקיעה או קריאת שמע וכדו' יש לשים לב ללוח לפי המקום, כי יתכנו שינויים של כמה דקות בין המקומות השונים.

ג. רכיבה על סוסים וכדו' ללא אוכף מבואר בשו"ע שאסור¹²⁰. אך יש מקום להקל אם לבוש בבגדים¹²¹, ויש מתירים למי שאינו רגיל בכך או ברכיבה למרחק קצר¹²².

ד. שוכר בית עם אקווריום או שיש בחצר בעלי חיים כתרנגולים וכדו', יל"ע האם מחמת השכירות נחשב שהבע"ח שייכים לו שמחמת כך חל עליו חיוב להאכילם ואסור לו לאכול קודם שהאכילם.

ה. באופן שמוטל עליו האחריות להאכילם, גם אם אינו נחשב כשוכר, י"א שהוא בכלל החיוב להאכיל והאיסור לאכול תחלה. וכן אם יצא לטיול

¹¹⁹ מנח"י ח"י סימן ע"ב אוסר גם חלקי, מעדני שלמה כתב על חלקי שלא ראוי, ועיין שבה"ל ח"ז קל"ד, בחוט שני [הלכות פסח] מיקל בחלקי, אמנם יתכן שבדיגטלי רק הפיתוח אסור ואינו מוכרח.

¹²⁰ אבן העזר סימן כ"ג ס"ו.

¹²¹ משנה הלכות ח"ו סי' רכט.

¹²² אוצה"פ אעה"ז שם.

וכדו' ולא נתן להם לאכול, י"א דאפילו כשאינו בביתו ושכח להאכיל את הבע"ח אסור לו לאכול¹²³. אך אם לחזור להאכילם כרוך בהוצאה כספית, אינו צריך להוציא ממון כדי לחזור להאכילם¹²⁴.

ו. מותר לתת לבעלי החיים אוכל בשבת, אם אין להם אוכל מבלי שיביא להם, או שהורגלו לקבל אוכל ולא יטרחו לחפש לבד ולאכול מההפקר, ואפילו בע"ח שאינם שייכים לו, אבל רק כאשר הם של ישראל. ובכלל בכל אופן מותר¹²⁵.

ז. שואל או שוכר רכב מאדם פרטי, יש להזהר שלא יחזיר אותו עם יותר דלק ממה שקיבל בשעת ההשאלה, כדי שלא יכשל בריבית¹²⁶.

ח. בימי הרחקה, ישנם אופנים המותרים והאסורים בטיול וכדו', ויש אופנים שנחלקו בזה הפוסקים, וצריך לחשב תחלה את המציאות והדין, כגון שיט בסירת מנוע, משוטים, נדנדה, נסיעה לבד ברכב זה ע"י זה, הליכה לבד לטיול.

ט. נשים הנוסעות לטיול אסור להם לשיר כשהנהג שומע¹²⁷.

י. הישן באהל או שק שינה, ומשאיר את מי נטילת שחרית בחוץ, יש להקפיד שיהיו בתוך ד' אמות¹²⁸. ויטול לתוך כלי ולא ע"ג קרקע. וגם לא ישפכם ע"ג מקום שבני אדם עלולים לדרוך שם¹²⁹.

¹²³ שע"ת.

¹²⁴ . ולא גרע מעיקר צער בעלי חיים שמותר כדי להרויח ממון [מלכים אומנין].

¹²⁵ שכ"ד סעיף י"א מ"ב וביה"ל שם, ובפשטות דבריו גם של הפקר, מלבד כלב רע.

¹²⁶ יור"ד ק"ס ס"ה ט"ז ש"ך גר"ז סוף ס"ז. ובשיעור מועט ממש, יש אופנים שניתן יותר להקל בזה, ואכמ"ל, וכן אם מחזיר מעט יותר מספק וכדי לא להכשל בחשש גזל. וכעצה כדי לא להכנס לחשש איסור ריבית ניתן לקבוע שאם החזיר יותר דלק התוספת תהיה כתוספת מחיר בשכירות, ואם לקח בהשאלה תהיה התוספת כתשלום עבור השימוש ולא כתוספת על הדלק שקיבל, ובפרט כששוכר מחברות השכרה אם התנאי הוא לא להחזיר כמה שלקח אלא להחזיר מיכל מלא נחשב תנאי בשכירות שאינו נחשב כריבית.

¹²⁷ הליכות שלמה פ"כ סק"כ, אישי ישראל פנ"ה הערה צ"ה ועוד.

¹²⁸ דבכה"ג אין היתר בשעת הדחק המבואר בס"א מ"ב סק"ב של ביתא כמאן דמליא דמי.

¹²⁹ כמבואר באו"ח סימן ד' סעיפים ח-ט.

יא. אם התחיל לאכול בתוך האהל, יזהר שלא לצאת ממנו (משום שינוי מקום).

יב. אהלים מתקפלים וניידים פטורים ממזוזה.

יג. בנסיעה ארוכה באוטובוס, שיתכן שנוסע ירדם, ימנע מלהניח מאכלים תחת המושב, ואפילו בתוך תיק. וכן ימנע מלהניח מאכלים בסל עגלת תינוק בטיול ממושך¹³⁰.

יד. כשיושבים על הריצפה כשמשחקים וכדו', למרות שלבוש בבגדיו ראוי להניח הפסק כל שהוא בינו לבין הקרקע¹³¹.

טו. אחרי אכילה בפארק או גינה חשוב כשעוזבים את המקום חשוב לשים לב שלא להשאיר לכלוך במקום בצורה שיגרום חילול השם.

לא ילבש

א. הולכים לטיול וכדו' וחסר כובע לכיסוי ראש, והאיש רוצה ללבוש מטפחת של אשתו או להיפך כדי להגן מהחום והשמש, וכן ללבוש נעלי הליכה וכדו' הניכרים שהם של גבר או אשה, נחלקו הפוסקים האם כאשר לובש רק בגד אחד ועושה כן רק להגן מותר, והחכמ"א מחמיר בזה. ולכך לכתחילה יזכור להכין כיסויי ראש לכל המשפחה. אבל להחזיק מצחיה וכדו' ביד מעל הראש מבלי ללבוש לכו"ע מותר.

מזוזה

א. השוכר בית בחו"ל פחות מל' יום פטור ממזוזה.

ב. באר"י, השוכר והשואל, חייב מיד, אמנם הדר בפונדק [מלון] פטור,

¹³⁰ דיש לחשוש לכתחילה לדעות שגם שינת יום בכלל הסכנה. אמנם בדיעבד, מלבד שהרבה מהפוסקים מקילים בכל מצב [כמבואר יו"ד סי' קט"ז בפ"ת סק"ד וברע"א ויד אפרים שם], ביום יש צירוף של הסוברים שלא שייך כלל. ובמיטת תינוק יש עוד צירוף לקולא, ואכמ"ל.

¹³¹ בשע"ת סימן תקנ"ח סק"ח כתב שצריך להפסיק ובכף החיים סקל"ט כתב שהעיקר הוא רק כשהקרקע אינה מרוצפת אבל מהראוי להחמיר גם במרוצפת.

ונחלקו הפוסקים מה מגדירו לפונדק, ולכן השוכר מקום שאין בו מזוזה, או שיש בה מזוזה שכשרותה מפוקפקת, עליו לברר האם צורת החדר, הפתח, והגדרת המקום מחייבו בקביעת מזוזה, והאם רשאי לשהות במקום בלי מזוזה, או שבשהותו מבטל חיוב.

ג. שוכר חדר במלון, וכן כל מקום שמשכירים לפי מיטות פטור ממזוזה. בצימרים יש מקום יותר להקל מאשר בדירות.

ד. מקומות שאינם חיוב גמור, כגון מחמת הגודל שאינו ד' על ד' ממש¹³², וכן מקומות שחיובם מוטל בספק¹³³, רשאי להיות שם¹³⁴. וכן חדרים שיש בהם ג'קוזי וכדו'.

ה. בכל האופנים שחייב במזוזה ואין שם מזוזה, ישנם כמה עצות לכך¹³⁵, ויעשה שאלת חכם.

ו. במידה ויקבע מזוזה יש אופנים שיאסר עליו אח"כ להסירו, ולכן יברר לפני שמניחו.

עבודה זרה ולא תחנם

א. מבואר בש"ך שאסור להיכנס לכנסיה וגם לצורך שירותים¹³⁶, ואפילו להיכנס לחצר של ע"ז אסור¹³⁷. וכ"ש אם נכנס כדי להביט בצורה יפה שיש שם וכדו'¹³⁸ ולהיכנס למנזר מחלוקת¹³⁹. כמו"כ אין להסתכל

¹³² שיעור ד' אמות להחזו"א 2.31 X 2.31 ולהגר"ח נאה 1.92 X 1.92.

¹³³ אבל אי ידיעה על כשרות המזוזה, אצל אנשים שאינם מוחזקים בכשרות, לא נחשב לספק

¹³⁴ כמבואר ברע"א ובפ"ת ששוכר חייב מדרבנן ובכל צירוף פטור, חדר בצורת מלבן שאין בו ד' אמות על ד' אמות מרובעות אלא כגון שתי אמות על שמונה אמות וכדו', מחלקו הפוסקים האם חייב במזוזה.

¹³⁵ בבית הלוי מבואר שהשוכר מגוי קיל טפי ואכמ"ל. להפקיר הפתח לא מהני [דעת נוטה שט"ן].

¹³⁶ ש"ך יו"ד רמ"ט, ויש שחששו בזה לאיסור תורה, ולכן אין להתיר אפי' במקום איבה.

¹³⁷ וכתב החיד"א בברית עולם [שם] שהנכנס לבית ע"ז הרי הוא בכנפי הסטרא אחרא של הטומאה ומטמאים אותו מעט מעט ולא ידע כי בנפשו הדבר.

אגרות משה יו"ד ג' קע"ט אות ו'.

¹³⁸ עי' ציץ אליעזר ח' י"ד צ"א וע"ע חיים ביד סכ"ו.

מבחוץ על דבר יפה שלהם, כגון גן הבהאים¹⁴⁰ בחיפה או בסמוך לטלז-סטון (מנזר השתקנים) שיש בהם גינות שנעבדו לשם ע"ז¹⁴¹. ונחלקו גבי כניסה או ראייה במקומות השייכים למוסלמים¹⁴².

ב. לומר לגוי המשכיר, מוכר בקיוסק, בכניסה לאתר, נהג אוטובוס וכדו' "שלום", פעם אחת מותר, אך לכפול אסור. ולכן עדיף להקדים ולומר כדי שלא יצטרך לענות "שלום שלום". (האיסור לכפול הוא רק במילה "שלום" ולא במילים אחרות בעלות משמעות דומה).

ג. כשצריך לקנות מצרכים, לשכור חדר או מקום להתארח, להזמין הסעה וכדו', יש חיוב להעדיף לקנות אצל יהודי ואפילו מחלל שבת רח"ל¹⁴³, וכ"ש אם הוא שומר שבת, מאשר אצל גוי¹⁴⁴. וכשאצל הגוי מעט יותר זול, אם היהודי שומר שבת ואינו אדם עשיר, גם בכה"ג יש חיוב לקנות אצל השומר שבת. ובמחלל שבת כנגד גוי, וכן שומר שבת כנגד יהודי שאינו שומרה, כשההפרש במחיר הוא מועט יש צדדים להחמיר¹⁴⁵.

דיני ממונות

א. דיני ממונות ישנם דברים המצויים מאוד, ובחלקם הדין משתנה לפי פרטים קטנים, והוזכר רק השאלות המצויות כדי ליתן עליהם את הדעת, ובכל דוגמא כזו וכדומה, יש לברר היטב את המציאות והדין.

ב. מצוי שרוצה לארח אנשים נוספים במקום ששוכר, בדין זה ישנם פרטים רבים, כגון אם שכר לפי מיטות או לפי מספר ממוצע של אנשים, וכן אם זה ארעי או בקביעות, וכן אם האורח הוא מהסמוכים על שולחנו.

¹⁴⁰ לענין הגן עצמו הדבר שנוי במחלוקת, וי"א שלפחות נכלל ב'הרחק מהכיעור'.

¹⁴¹ יו"ד סי' קמ"ב סט"ו.

¹⁴² אמנם בכל מצב ודאי שמכוער הדבר להתפעל ולהנות מדברים אלו, ועיין בהערה לעיל בשם החיד"א.

¹⁴³ כי יש אומרים שלעניין ממון מצווה להחיותו.

¹⁴⁴ אהבת חסד.

¹⁴⁵ דיש שם"ל דשומר תו"מ עדיף לעניין להחיותו בממון מאשר שאינו שותומ"צ.

- ג. מזמין הסעה והסעה מאחרת, עד כמה זמן צריך להמתין לו.
- ד. שכר מקום, הגיע למקום ויש שם דברים המפריעים לו קצת או הרבה, או שחסרים שם דברים חיוניים או לא כ"כ חיוניים, שסוכם עליהם מראש או שלא סוכם, כגון כלב בחדר נעול או בחצר, מזגן אינו תקין, סתימה בביוב שגורם לריח או מגביל בשימוש, רעש בניה מבחוץ, סיכמו על מקום שרואים ים או נוף ואינו מדויק, מתי חייב לקיים את הסיכום, לשנות, לבטל, ובחלק מהדברים שונה כאשר היה כך כבר לפני שהגיע למקום, או שהתקלה נתחדשה ונוצרה רק אחרי שכבר נכנס.
- ה. השתמש במיקרוגל וכדו' במין מסויים בשרי או חלבי, יש אופנים וצורות שימוש שצריך להודיע לבעליו, ויש אופנים שיתחייב לשלם.
- ו. כששוכר דירה, הדין שעל מה שיש לו רשות להשתמש מתחייב בשמירה כשומר שכר, ועל מה שאין לו רשות כשומר חנם¹⁴⁶. ולכך גם אם ילד קטן שבר דבר, אפילו אם זה מהדברים שאין לו רשות להשתמש נחשב כפשיעה, וחייב לידע את הבעלים, או לסכם עמו מראש שלא מקבל אחריות על דברים קטנים שמתקלקלים.

דיני הקריעה בראיית ירושלים והמקדש

- א. המשתמטים מחיוב קריעה על מקום המקדש ועושים תחבולות שונות להיפטר מזה, אינו מנהג ותיקים, ודברי הש"ס והשו"ע סימן תקס"א מטפחים על פניהם¹⁴⁷.
- ב. יש מהפוסקים שסוברים שהמקנה את בגדו לאחר כדי להיפטר מהקריעה אינו מועיל, ולכו"ע אין ראוי לעשות כן.

¹⁴⁶ לענין קרקע נחלקו הראשונים להלכה האם חייב עליו בפשיעה, ובדברים המחוברים לקרקע נחלקו האם הם בכלל קרקע, וכן דנו מה מוגדר מחובר לענין זה.

¹⁴⁷ שבה"ל ח"ז סימן ע"ח, ובספר קרא עלי מועד הביא מהגר"ק שעדיף לא ללכת לכותל מאשר לקחת מאחר את בגדו ולהפטר מקריעה.

- ג. חיוב הקריעה הוא רק כאשר בין ראייה לראיה עברו ל' יום¹⁴⁸. ואם ראה בשבת או בשאר ימים הפטורים מקריעה, ואח"כ תוך ל' יום ראה ביום חול אינו צריך לקרוע.
- ד. הרואה מקום המקדש חייב בקריעה¹⁴⁹. החיוב במקום המקדש הוא כשרואה את כיפת המסגד¹⁵⁰. ויש פוסקים שהחיוב חל כבר בראיית הכותל¹⁵¹, והסטייפלר קרע כשראה הכותל והכיפה¹⁵².
- ה. כשמגיע לכותל קורע גם על מקום המקדש וגם על ירושלים¹⁵³.
- ו. הקריעה נעשית במעומד ובידיו¹⁵⁴. ויכול להתחיל בכלי ולהמשיך ביד. וקורע משפת הבגד לכתחילה בצד שמאל¹⁵⁵, ואם אי אפשר יכול גם בצד ימין¹⁵⁶, שיעור הקריעה הוא טפח¹⁵⁷ כנגד הלב, לגובה הבגד ולא לרוחבו¹⁵⁸.
- ז. לדעת הרמ"א הקריעה בבגד העליון הוא גם כאשר לבוש חליפה. ולכך כשאנו חפץ לקורעה, יוריד את החליפה ויקרע את החולצה¹⁵⁹.
- ח. אפשר להשתמש מספר פעמים באותו בגד לקרוע בו, כשבכל פעם ירחיק בבגד שיעור ג' אצבעות ממקום הקריעה הקודם ויקרע שם.

¹⁴⁸ שו"ע סימן תקס"א ס"ה.

¹⁴⁹ שו"ע שם סעיף ב, [אג"מ או"ח ח"ה סימן ל"ז א].

¹⁵⁰ ב"ח ופאת השולחן.

¹⁵¹ הר הקודש בשם מהר"ל דיסקין.

¹⁵² ארחות רבינו ח"ב עמוד קמ"ח.

¹⁵³ ויוצא ידי שניהם, מאחר ויש חיוב קריעה נפרד על ירושלים הקפיד הסטייפלר זיע"א שלא לראות את חומות ירושלים עד שהגיע לכותל.

¹⁵⁴ שו"ע סעיף ד. ויש מקילין בזה לקרוע בכלי כדין שאר קרוביו. וכע"ז בכף החיים סקכ"א.

¹⁵⁵ מ"ב סקי"ג.

¹⁵⁶ פוסקים, הר הקודש.

¹⁵⁷ שו"ע או"ח סימן תקס"א ויו"ד סימן ש"מ.

¹⁵⁸ חכמ"א כלל קנ"ב דין ב.

¹⁵⁹ גליון מהרש"א סימן ש"מ סעיף ז.

קביעות עיתים לתורה

נחוץ מאוד לעורר על ענין קביעות עיתים לתורה, שדווקא אצל בעלי בתים שיש להם קביעות לדף היומי וכדו' יותר מצוי שמקפידים על קביעות אבל מי שרגיל שכל יומו מלא בתורה ובימים אלו ממעט, לעיתים שוכח שיש חיוב קביעות עיתים על כל איש מישראל בכל מצב וזמן. והוא חיוב יומי כמש"כ הרמב"ם שחייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. וכן פסק השו"ע ביור"ד סימן רמ"ו ס"א ובאו"ח סימן קנ"ה ומבואר בסימן רל"ח ס"ב שאם לא הספיק ביום צריך להשלים בלילה. ועצת היצר היא להרחיק את האדם מתלמודו שקנה לו בחודשי הקיץ ולאבדם ממנו, ולהזיק לו בימי אלול הנחמדים, ב'אם תעזבני יום - יומיים אעזבך'.

הלכות לכהנים בטיולים

- א. כהנים אסורים ליטמא למת או לקבר.
גם לקברי צדיקים אסור לכהן להטמא.
יש להיזהר גם מעצים מסביב לקברים.
- ב. גם כהן קטן אסור להכניסו למקום טמא, כגון שהולך אחרי אמו.
- ג. אסור לנסוע במכונית, מטוס או רכבת הנוסעים על גבי קבר או במקום טמא כגון מנהרה שעובר בה נפטר, או תחת עצים המאהלים ע"ג קבר, או בתוך בית חולים שאינו מתוקן.
גם מקברי עכו"ם יש לכהן להזהר מטומאה.
יש להרחיק ארבע אמות (כ-2 מטר) ממקום טומאה אלא אם כן יש מחיצה מפסקת.
לשאלות הלכתיות ומידע על מסלולים ניתן לפנות לקו מידע לכהנים שע"י אגודת טהרת והתאחדות הכהנים 08-3132020. לשאלות הלכתיות ניתן לפנות גם לבית הוראה טהרת כהנים 02-5862153, 050-4112831.

רשימה חלקית של אתרים ומקומות טיול שיש לחשוש בהם

לטומאת קברים

נערך על ידי מכון המדריך לכהנים שע"י איגוד טהרת הכהנים והתאחדות הכהנים.

עודכן סיון תשפ"ב

מסלולים

צפון

נחל חרמון (בניאס תחתון), בחלק הסמוך לשדה נחמיה, המסלול עובר צמוד לבית הקברות של שדה נחמיה, יש להיזהר מללכת תחת העצים המאהילים גם על בית הקברות.

נחל דן תחתון, המגיעים אל הנחל מחניון בית הקברות של קיבוץ דפנה, צריכים להיזהר להתרחק מעצים שמאהילים על המקום. כיום כמעט ואין גישה מאזור זה לנחל, מפני שיש שם צמחייה החוסמת את המעבר.

נחל השופט - שלידי יוקנעם המושבה, המסלול עובר בצמוד לבית הקברות הזורע, וישנם עצים המאהילים על קברים ועל הדרך, כמו כן יש להיזהר גם בכביש הגישה לרכבים שעובר תחת העצים. מכיוון שהגישה למקום צריכה דקדוק גדול יש להתייעץ בשעת תכנון הטיול בקו המידע 08-3132020 או במייל a083132020@gmail.com

נחל עיון, באמצע המסלול - בין מפל האשד למפל התנור - המסלול עובר בסמוך לבית הקברות של מטולה, ולפעמים המצב הוא שאין אפשרות מעבר כלל לבאים מכיוון מפל עיון, ועל כן ישנה אפשרות להיכנס מהכיוון ההפוך מהחניון עד למפל התנור ולחזור.

נחל קדש בהרי נפתלי סמוך לצומת ישע, בסוף המסלול המסתיים במצודת ישע, למרגלות המצודה נקברו חיילים בקברי אחים, יש להתרחק מהעצים המאהילים על המקום.

נחל ראש פינה. הכניסה למסלול היא ליד בית הקברות של ראש פינה, יש במקום עצים המאהילים על המעבר, ברכב לא ניתן להמשיך בחניון מתחת

לעצים, ברגל ניתן לעקוף דרך השיחים מאחורי החניה. כמו כן ניתן להגיע למסלול מאחורי בית הכנסת העתיק שבישוב, יש מדרגות היורדות למסלול. **נחל חזורי למרגלות החרמון.** המסלול שהולך לכיוון הישוב נווה אטי"ב, מסתיים בצמוד לבית קברות קטן ואין אפשרות לעבור במקום בלי לעבור תחת עצים שמאהילים על קברים ועל השביל.

ירושלים

נחל קטלב בין ירושלים לביתר, בירידה לנחל כשעוברים בכפר 'דיר א שייח', חולפים בסמיכות לקבר של שייח מוסלמי.

עין לבן (הסמוך לגן החיות התנ"כי ירושלים - מלחה), במקום נמצאו מערות קבורה בהר שצמוד למעיין. הנכנסים מחניון התנ"כי צריכים להיזהר שלא להתקרב למערות. בהמשך המסלול לכיוון מושב אורה, יש בית הקברות מוסלמי ועצים מאהילים ויש להיזהר לא להיכנס תחתם.

אתרים ארכיאולוגיים ומערות עתיקות

ישנם מקומות לרוב שנעשים בהם חפירות ארכיאולוגיות, ומצוי מאוד שנמצאים בהם קברים מזמנים קדומים, יש להיזהר שלא להיכנס לאזורים אלו, כאשר יש שלט המודיע על הימצאותם.

ירושלים

גן העצמאות, ברחובות אגרון ושלמה המלך הסמוכים לבית קברות ממילא ישנם עצים שמאהילים על קברי עכו"ם ועל המדרכה וכן על נתיב ברח' אגרון.

גן הוורדים – גבעת הנשיא, ליד הרחובות אליעזר – יואל זוסמן יש מערת קבורה מזמן בית שני.

גן סאקר, ליד בנין לחקר ציפורי ירושלים סמוך לרח' רוטשילד, יש מערת קבורה מזמן בית שני.

סנהדריה, בגן הסנהדרין ידוע שהיו מערות קבורה, ויש להימנע מלהיכנס לכל אזור הגן כולל מתחת לעצים שבסביבתו.

קברי המלכים שברחוב סאלח א' דין בירושלים.

קבר ניקנור שסמוך לאוניברסיטה העברית בהר הצופים ירושלים.

גן לאומי הרודיון שליד בית לחם, מקובל שהורדוס נקבר במקום.

יד קנדי באזור בית החולים הדסה עין כרם ירושלים. באזור נמצא 'חורבת סעדים' ויש בו קבר, ויש להתרחק מהעצים שסביבו.
מתחם התחנה, יש במקום מערות קבורה.

אזור הדרום

גן לאומי מצדה - כניסה מערבית [מכיוון ערד]. בגבעה הסמוכה לשביל יש קבר אחים.

אזור המרכז

פארק הלאומי רמת גן, בתוך הפארק צמוד לספארי סמוך לכביש הכניסה לספארי יש קבוצת קברים עם עצים המאהילים עליהם ועל שטח נרחב, ויש לשים לב כשהולכים בשביל המקיף את הפארק להימנע מלהיכנס תחת העצים בקטע הזה. לאחרונה שידרגו את המקום ועשו ליד המקום ספריה, המכשול גדל.

קיבוץ חפץ חיים, יש להיזהר מעצים המאהילים על בית החיים סמוך לכניסה לפארק המים.

קברות המכבים שליד צומת שילת.

בית שמש, בגינה שמול הקריה – מגדל מים, יש לשים לב שברחוב לוי אשכול פינת בן זאב יש מערות קבורה, על כן על היורדים במדרגות לשכונת חפציבה לשים לב לעצים המאהילים על הקברים ועל המעבר, יש שילוט במקום.

מערות בית גוברין, חלקן מערות קבורה, ועל כן יש להימנע מלהיכנס שם.

מערות מדרס ליד צפרירים [דרומית לבית שמש], האזור מלא במערות ופירמידת קבורה. כמו כן באזור נמצאים חורבת עטרי ומערות בורגין, שיש בהם מערות קבורה.

שמורת המסרק שליד צפרירים, במקום יש קבר של שיח מוסלמי.

גן לאומי גן האלה סמוך לצומת האלה [דרומית לבית שמש], בכביש 38, כ-2 קילומטר לפני הצומת עם כביש 375, בפארק מצד הדרך: מסלול הליכה [השביל הירוק], לצדו נטמנו בקבר אחים ליקוט עצמות מכמה מקומות. מכיוון שאין סימון במקום, יש להימנע מללכת בצדי השביל.

אזור הצפון

גן לאומי מעיין חרוד, יש במקום קבורה של מייסדי המקום.

בית שערים שבאזור קרית טבעון, יש במקום הרבה מערות קבורה. **גן הנדיב שעל יד זכרון יעקב:** במקום נמצא קברו של הברון רוטשילד שהקים את העיר. על הכהנים להימנע מלהתקרב לכל אזור חצר המערה והעצים המאהילים עליו.

מערת אליהו בחיפה, מותר להיכנס לתוכה.

קבר רב אבדימי דמן חיפה, ממוקם בבית קברות שבתוך מרכז העיר בין הכבישים, המדרכה הצמודה לציון הינה על קברים, וכן רחוב מסילת הברזל בקטע הסמוך לבית הקברות נסלל על קברים. תחנת מרכזית ורכבת והרכבלית 'לב המפרץ' בחיפה, ביום חמישי אחה"צ הינה בחשש.

ציון הרשב"י מירון, לאחר הכרעת גדולי הפוסקים מן הראוי שלא לעלות בהר בדרך הרגילה יש לברר לפני הכניסה ליישוב את הדרך הכשרה לכהנים. ניתן להשיג מפה במייל a083132020@gmail.com.

הר מירון (הגרמק) אזור הבסיס הצבאי והמסלולים שבהר הינם ללא חשש טומאה. הירידה לכיון אזור הרשב"י צריכה הדרכה לכהנים.

קברי התנאים והאמוראים בטבריה, מכיוון שבחפירות בעיר טבריה נמצאו הרבה קברים, והוברר שמרכז העיר וחלקים נוספים באזורי הכניסה לעיר התחתית נבנו על בית קברות גדול, וקרוב לודאי שכהן הנכנס לטבריה תחתית ללא ידיעה ישל. על כן מן הנצרך שהעובר בטבריה תחתית ישאל לפני הכניסה למקום אם וכיצד לעבור. מפני שמניסיון העבר לא ניתן לקבל הדרכה מן הכתב, רק בעל פה ובשטח עצמו, ניתן לפנות לטל' 08-3132020 שלוחה * או לקבל הדרכה במייל. A083132020@gmail.com

מוזיאונים

מוזיאון רוקפלר שבירושלים, הממוקם בסמוך לעיר העתיקה אחרי שער שכם בצד שמאל, יש במוזיאון דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מוזיאון יד ושם, יש שחששו שיש בו חשש לטומאה, ממכתב שהגיע אלינו מדוברות יד ושם נראה שאין מקום לחשש זה.

מוזיאון ישראל שבירושלים, רחוב נחמן אביגד, יש בו דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מוזיאון המדע שבירושלים, אינו בחשש טומאה.

מוזיאון הטבע שבירושלים רחוב מוהליבר 6, יש בו דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מוזיאון בית שטראומן שבין קיבוץ תל יוסף לקיבוץ עין חרוד שליד עפולה, במוזיאון יש דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מוזיאון הבית השרוף בעיר העתיקה, הינו בחשש טומאה.

גן החיות הלימודי שבתוך גן האם בחיפה, בגן החיות ישנו ביתן ובתוכו דברים המטמאים, וכן ישנם עצים סמוכים המאהילים על אותו ביתן ועל סביבותיו. יש להיזהר שלא להיכנס לביתן וסביבותיו. שאר הגן מותר.

מוזאון הטבע שברח' קלאוזנר 12 תל אביב, יש בו עצמות ויש בו חשש לכהנים.

ארץ העמים

יש לשים לב שישנם מקומות הנחשבים חו"ל, וממילא יש עליהם טומאת ארץ העמים. רבו השיטות מהו הגבול בדרום, בצפון ובמזרח, ועוד. ניתן לראות פירוט בחוברת נסיעה וטיול כהלכה או לברר אצל המחבר הרה"ג ר' אלחנן כהן שליט"א בטל' 03-5706906. או אצל הרה"ג אברהם ישעיהו שפירא שליט"א בטל' 052-7650836. כמובן שאיסור זה נוהג גם בישראלים, אלא שלכהנים הוא חמור יותר.

ניתן לברר עוד על מסלולים וטיולים אצל מדריך טיולים מוסמך למסלולים ללא חשש טומאה הרב ישראל הכהן שפירא טל' 0527115039.

הלכות שמיטה המצויות בנופש

הקדמה

בשנת השמיטה כאשר רוצים לקנות או אפילו לאכול באירוע או במקום אירוח פירות וירקות, או אפילו מאכלים שמעורב בהם פירות וירקות או שהתבשלו עם פירות וירקות, צריך לחשב ולברר האם יש בהם אחד

מחששות שביעית [וכגון ספיחים, קדושת שביעית, איסור סחורה, ביעור], ומאחר ובשוק מצויים לרוב מוצרים וכגון סלטים וכדו' שכתוב עליהם 'ללא חשש שביעית' אבל הם סומכים על 'היתר מכירה', צריך לברר לפני הקניה האם אכן אין בזה חשש. וגם אם זה בכשרות מהודרת, לנוהגים קדושת שביעית ביבול נכרי יש לברר האם הכוונה שזה יבול נכרי או שזה מחו"ל.

ספיחין

א. ירקות הגדלים בשנת השמיטה, וכן תבואה, קטניות וכגון שעועית, אפונה, גרעיני חמניות וכדו', ושאר גידולים חד שנתיים [שיש לזרעם מידי שנה] שצמחו בשנה השביעית, בין אם נזרעו בסוף השנה הששית ע"י אדם, ובין אם צמחו מאליהם בשביעית [כגון זרעים המתפזרים ברוח] ואפילו אם גדלו בשטח הפקר, אם הירקות לא התחילו כלל לגדול לפני שביעית, גם אם גדלו מאליהם, אסורים באכילה¹⁶⁰.

ב. ולכן בשונה משאר השנים, בשנת השמיטה גם ירקות אסור לקנות או לקחת ממקומות שאין עליהם כשרות כדין.

ג. מלבד שיש איסור לקנות ירקות במקומות שלא מקיימים בהם את כל דיני שביעית, גם המתארח אצל מי שלא שומר תו"מ, או כמצוי שבעל הדירה וכדו' מביא לו ירקות שכבר מתחלת גידולם היה בשביעית, הירקות אסורים באכילה.

ד. מלבד איסור אכילת ספיחין, גם סירים שהתבשלו בהם ירקות שהם ספיחין דינם ככלים שהתבשלו בהם מאכלות אסורים, ולכן אם מביא לו סיר לבישול, גם אם ברור לו שבישלו בהם רק ירקות, אם הירקות גדלו בשנת השמיטה אסור להשתמש בסירים אלו.

ה. ירקות הגדלים בשדה שבעלות נכרי אין עליהם איסור ספיחין, ולכן מותר לקבל [ולקנות] ירקות מגוי. אמנם היתר זה הינו רק כאשר ידוע לו בברור

¹⁶⁰ בתבואה וקטניות השיעור הוא אם הביאו שלישי, ומאחר ולא מצוי לא פירטנו, וכן בירקות זמנו אינו ממש התחלת גידול אלא השרשה, והדברים נכתבו רק בכללות, לא נכנסו לפרטים

שהם גדלו בשדה של הגוי הזה או של גוי אחר, אבל אם יתכן שגדלו בשדה יהודי ואפילו אם רק ספק, אסור לקבל או לקנות ממנו.

ו. אבל ירקות שגדלו בשביעית בשדות שנעשו בהיתר מכירה יש עליהם איסור ספיחין.

סחורה

א. פירות שביעית אסורים בקניה בצורת סחורה רגילה, ולכן אסור לקנות פירות שביעית מסתם מוכרים גם אם ישמור אותם בקדושת שביעית כראוי.

ב. הנוהגים קדושת שביעית בפירות נכרי לא קונים אותם מיהודי אלא א"כ חתמו שטר שליחות תחילה, אמנם הנמצא בעיר אחרת ויש שם חנויות שהמכירה בהם מתבצעת על בסיס שליחות אך הוא לא חתם באותם חנויות או באותה רשת או כשרות כתב שליחות, רשאי להיכנס לפחות באופן ארעי לקנות שם פירות.

ג. קנה פירות שביעית בטעות בחנות ללא שליחות, גם באופן שוודאי נעשה בו איסור סחורה המאכל לא נאסר באכילה, קנה סלטים וכדו' של היתר מכירה מותר לו להחזיר לחנות ולקבל את הכסף חזרה ואין בזה משום סחורה.

ד. המקילים שלא לנהוג קדושת שביעית בפירות נכרי, הינו רק בפירות שגדלו בקרקע של נכרי. אבל גוי המוכר פירות שביעית שקנה מיהודי, לדעת כולם יש על הפירות קדושת שביעית. ולכן אם קונים פירות שביעית מגוי רק כאשר ידוע שאכן הגוי מוכר פירות מקרקע שבבעלותו לא צריך לנהוג בהם קדושה, אבל נכרי המוכר סתם פירות מאחר ואינו נאמן לומר שהם משדה שבבעלותו, יש לחשוש שהם משדה בבעלות יהודית [והוא דבר מאוד מצוי], ולכן אם הנכרי מוכר ירקות צריך לחוש שיש עליהם איסור ספיחין [ואסורים באכילה]. ואם מוכר פירות [באופן שאין בהם חשש ערלה] אמנם מותר לקנות את הפירות מהגוי כי אין לגוי איסור סחורה, אבל מאחר ויש לחשוש שהפירות נקנו מיהודי, לכו"ע חל על הפירות קדושת שביעית, וצריך

לנהוג בהם כדין פירות הקדושים בקדוש"ש.

ה. הנוהגים קדושת שביעית בפירות נכרי, לקנות אותם ישירות מגוי, בין אם הוא בעל השדה ובין אם קנה מבעל השדה שהוא גוי מותר, אבל לקנות מיהודי שקנה מגוי אסור. ולכן כאשר גוי מוכר פירות שביעית [ואפילו ירקות] אם ברור שגדל אצלו יכול לקנותם.

ו. חנויות ירקות וכדו' שמוכרים פירות שביעית שלא כדין [ללא כשרות כלל או היתר מכירה] אסור לקנות מהם גם פירות וירקות כאלו שברור שאין עליהם קדושת שביעית, אלא א"כ ניכר עליהם שהם פירות חו"ל או פירות שישית, כגון שכתוב על הארגז מבחוץ וכדו' מה מקורו.

ז. כאשר קונים כל מאכלים אחרים שאין עליהם קדושת שביעית בחנויות שמוכרים שם פירות שביעית שלא כדין [היתר מכירה וכדו'] או שמוכרים שם פירות נכרי בצורה הרגילה והוא מקפיד בקדוש"ש בפירות נכרי, וקיבל עודף, אם קונה בחנות שרוב הכסף המשולם בה הוא מעות שביעית [וכגון שקונה פירות וירקות חו"ל או פירות משנת השישית בחנות שאינם שומרים על הלכות שביעית בפירות הקדושים], יש לחשוש שמעות העודף קדושים בקדוש"ש. ולכן אם העודף מועט עדיף לוותר עליו שלא להיכנס לספיקות, או לשלם באשראי או שיק או לשלם מעות במדויק שלא יקבל עודף. במידה וקיבל עודף וחושש שמא יש עליהם קדושת שביעית יחללם על כל מאכל שהוא ויאכל את המאכל בקדושת שביעית. אם רוב המוצרים שנמכרים בחנות אינם פירות שביעית לא צריך לחשוש על העודף, ויש מחמירים.

ח. המקפיד על סחורה וקדושת שביעית בפירות נכרים ונמצא במקומות שלא מקפידים ואין שליחות על מכירת פירות אלו, לדעת חלק מהפוסקים רשאי לקנות המאכלים הקדושים בהבלעה, דהיינו שיקנה ביחד עם הפירות דבר אחר שאין בו קדוש"ש, ויסכם עם המוכר שכל התשלום הוא רק על הדבר השני, ואת הפירות הקדושים בקדוש"ש מקבל בחינם. אמנם, צריך שיהיה יחס כלשהו במחיר, ולכן לא יכול לקנות ארגז מלא פירות שביעית ולקבוע שהתשלום כולו הוא רק על הארגז. גם לדעת החולקים וסוברים שלא

מועיל, כתב בספר חו"ש שכאשר מסכם מפורש עם המוכר שהתשלום הוא עבור המאכלים שאין עליהם קדוש"ש גם לדעת החזו"א מותר.

ט. היתר זה של הבלעה שייך רק במכירות ביתיות, שכונתיות, דוכנים שמוכרים פירות, הזמנות טלפוניות, ובכל מקום שלא מוציאים חשבונית, אבל ברשתות שמוציאים חשבונית ומפורט בהם כל פריט וסכום התשלום עבורו לא שייך כלל ההיתר של הבלעה.

י. וכן הרוצה לקנות סלטים, רסק פירות וכדו' מהכשר שאינו נוהג קדושת שביעית בפירות נכרי, כאשר המאכל עצמו מורכב ומכיל כמה דברים שחלקם אינם קדושים בקדושת שביעית, יכול לקבוע את התשלום על מאכלים אלו והשאר המעורב בו הוא מתנה.

יא. וכן המתארח במלון שלא נוהגים קדושת שביעית בפירות נכרים יקבע עם בעל המלון, וכן עם בעל הקיטרינג, שהתשלום הוא עבור המאכלים שאינם קדושים בקדושת שביעית ועבור ההגשה וההכנה ושאר הדברים הנלווים, ואת המאכלים הקדושים בקדוש"ש מקבל במתנה.

יב. רק על פירות שביעית עצמם יש איסור סחורה אבל מאכלים שבלוע שבהם טעם של פירות שביעית, למרות שכאשר הטעם ניכר בהם צריך לנהוג בהם קדושת שביעית, אין עליהם איסור סחורה, ולכן גם במקום שלא מקפידים על סחורה בפירות נכרי רשאי להזמין מנה עיקרית ותוספות שרק התבשלו בירקות או פירות שביעית.

יג. מותר להתארח אצל מי שמיקל ולא שומר קדושת שביעית בפירות נכרי [לפני שהגיע זמן הביעור], וכאשר אוכל אצל מי שאינו נוהג קדושת שביעית רשאי לאכול כרגיל למרות שיודע שהמארח או הפועלים יזרקו את השאריות לאשפה ולא ינהגו בהם קדושת שביעית, אמנם לכתחילה ישתדל לקחת לעצמו כמות כזו שנראה לו שיגמור אותה. וכן אם מסייע בסידור וניקוי השולחן והאירוע לא יסייע בנקיון מאכלים שיש בהם קדושת שביעית. אבל אם מתארח אצל מי שלא שומר שביעית אסור לו לאכול מהירקות של שביעית משום איסור ספיחין.

הפקר - קטיפת פירות בטיולים וכדו'

א. פירות הגדלים בשביעית הינם הפקר, גם אם הבעלים לא שומר תו"מ ואינו מפקיר פירות שגדלו ברשותו הם הפקר. וגם אם בעל השדה מתנגד ללקיטה כל הרוצה יכול ללקוט מהם בין עני ובין עשיר¹⁶¹ [אמנם יש אופנים שצריך לחשב גם חשש חילול ה' וסכנה].

ב. רק הפירות הגדלים בשדה של יהודי הינם הפקר. אך פירות הגדלים בשדה של גוי, גם לדעות הסוברים שהם קדושים בקדוש"ש, אינם הפקר ואסור לקחתם. אך אלו שמוכרים את שדותיהם לגוי ע"י 'היתר מכירה' אין לזה משמעות ומותר לקטוף מפירות אלו.

ג. אמנם לא כל הפירות הינם הפקר אלא רק הפירות הקדושים בקדושת שביעית, והם רק הפירות שחנטו אחרי ר"ה של שנת השמיטה. פירות אלו שחנטו בשנה השביעית גם אם קוטפים אותם בשנה השמינית הינם הפקר.

ד. רק הפירות עצמם הפקר, אך השדה והעצים עצמם אינם הפקר. ולכן כאשר נוסעים לטיול וכדו' כאשר ידוע שהשדה הינה בבעלות יהודי, למרות מותר להיכנס לפרדסים ולבצע קטיף, אך צריך להיזהר שלא להזיק לעצים ולענפים ולציוד החקלאי הנמצא שם.

ה. כל ההיתר להכנס לשדה, פרדס, חצר וכדו' כדי לקטוף הוא רק כאשר אין גישה מבחוץ לקטוף, אבל אם ישנה אפשרות בנקל לקטוף מבחוץ, אסור להיכנס לפרדס לקטוף.

ו. רק הכניסה לצורך קטיפה מותרת ללא רשות, אבל להיכנס סתם לפרדס לראות, לטייל וכדו' אסורה, ובוודאי שאין היתר בשנה השביעית להשתמש בשדה, חצר או גינה כדי לקצר את הדרך. יתרה מכך גם כאשר נכנס לשדה לצורך קטיפה אין להתעכב שם כדי לאכול את הפירות או סתם לשהות שם.

ז. גם פרדס שפירותיו הם אוצר ב"ד הרי"ז הפקר ומותר לקטוף שם פירות,

¹⁶¹ כן דעת החזו"א, דלא כהאחרונים שסוברים שאסור.

- אך צריך לשלם לאוצר בי"ד דמי השתתפות בהוצאות טיפול בפרדס¹⁶².
- ח. הלוקט פירות משדה הפקר אסור לשלם אפילו מעט ממון לבעלים ואפילו עושה זאת כהכרת הטוב, אך רשאי להודות לבעל השדה על לקיטת הפירות.
- ט. מותר ללקוט רק כמות מועטת של פירות, בין אם לוקט מפרדס אחד ובין אם לוקט מכמה פרדסים, ובין אם קוטף רק לעצמו ובין אם קוטף לכמה חברים ביחד. שיעור כמות מועטת הינה לפי צורכו ובני משפחתו לכמה ימים. ההיתר לקטוף הוא בין לו עצמו ובין לקטוף לאדם אחר, אך אסור לשכור פועלים שיקטפו עבורו, ורשאי לשכור אדם יחיד שיקטוף עבורו.
- י. ישנם הסוברים שאין לקטוף בצורה הרגילה, אך אינו צריך לקטוף ביד, ובפרט במקומות ואופנים שע"ז יפגע בפרי או בעץ, ואם אפשר, ישנה מהצורה שבה הרגילות לקטוף.

שביתת הארץ

- א. שוכר דירה וכדו' עם חצר וגינה, גם אם בעל המקום דורש ממנו לטפל בגינה אסור לו לטפל בהם, מלבד השקייה שיש אופנים בודדים שמותר, וצריך תחלה לברר את המציאות היטב ופרטי ההלכה.
- ב. אם בעל המקום ביקש משכן שלו שיטפל בגינה, כאשר שוכר את המקום יקבע שמשלם על שכירות הדירה, ויש לו רק אפשרות שימוש בגינה, ולא יאמר מפורש ששוכר את הדירה עם החצר.
- ג. כאשר בעל המקום דורש ממנו להשקות עציצים, תלוי האם הם בבית או בחצר, ואיזה סוג עציצים, ועל מה הם מונחים, ומתי השקו אותם לאחרונה, ומה רמת הצורך שלהם, ויעשה שאלת חכם לפי פרטים אלו. וכן אם צריך להזיז ולהעביר את העציצים ממקום למקום תלוי בכמה תנאים וישאל חכם.
- ד. כאשר אוכלים בגינה לא יטול ידיו על גבי צמחים דשא זרעים וכדו' ולכתחילה גם לא יטול ידיו על גבי חול, אלא ישתדל ליטול ידיו לתוך קערה

¹⁶² בהתאם לדרישת האוצר בי"ד.

וכדו' או ע"ג אספלט. כשאין לו אפשרות אחרת רשאי ליטול ידיו על גבי עפר כאשר ניכר שפעולתו הינה רק נטילת ידים. וכן אם אוכלים פירות וכדו' לא ישליך את הגרעינים על העפר. וכן כאשר שוטפים את החלק המרוצף שבחצר, אם ישנה אפשרות אחרת לא יגרוף את המים לכיוון הגינה. וכן כאשר מרוקנים בריכת מים לא ירוקן לגינה וכדו'.

ה. דשא שאינו עומד למאכל בהמה אין עליו קדושת שביעית, ולכן מותר לרוץ עליו, ולשחק עליו למרות שמתקלקל.

ו. כאשר רואים אדם העובד בשדה או בגינה בשביעית, אסור לומר לו מילה טובה, בהצלחה וכדו'.

ז. בתי אריזה, מטעים, שמשלמים על דמי כניסה כדי לראות ולטייל במקום, אם ידוע שהמקום אינו שומר שמיטה, ומתנהגים שם כשאר השנים, אין לשלם ולהכנס למקום.

היוצאים לחו"ל

א. פירות הקדושים בקדושת שביעית אסור להוציאם לחוצה לארץ, איסור זה הינו גם כאשר האדם מוציא את הפירות לצורך אכילה עצמית ולא לסחורה, ולכן הנוסעים לחו"ל לא יקחו עמם פירות שביעית, אמנם אם לוקח עמו פירות כצידה לדרך בכמות כזו שיהיה לו עד שיגיע למקום מסודר יש מקילים.

ב. איסור הוצאת פירות נאמר רק לודאי חו"ל ולא בספק, ולכן מותר להוציא פירות שביעית למקומות המסופקים.

ביעור

[רוב הפירות זמן הביעור שלהם הוא בשנה השמינית ולא בשנה זו]

א. פירות החייבים ביעור, אם ביערו אותם כדין מותרים, אבל אם הגיע זמן הביעור ולא ביערו אותם נאסרים באכילה.

ב. גם הנוהגים קדושת שביעית בפירות נכרים, אבל אם בזמן הביעור הפירות עדיין היו אצל גוי, לא נאסרו, ומיד כאשר קונה אותם עליו לבערם באותו יום.

- ג. אבל אם היהודי קנה אותם מהגוי לפני זמן הביעור ולא ביערם, להנוהגים קדושת שביעית בפירות נכרי, הפירות נאסרו באכילה.
- ד. אם הפירות נכרי היו בזמן הביעור אצל יהודי שלא נוהג בהם קדושת שביעית נחלקו הפוסקים האם הפירות נאסרו באכילה למי שנוהג קדושת שביעית, ויש המחלקים בין אם נוהג בהם קדושה מדין או בתורת חומרא.
- ה. ולכן אם מתארח אצל אדם שלא שומר שביעית ומביא לו פירות לאכילה, אם כבר עבר על פירות אלו זמן הביעור הפירות אסורים באכילה. וכן אם מי שאינו שומר שביעית מביא לו פירות שכבר עבר עליהם זמן הביעור, אסור לו לאכול אותם.

טלפונים נחוצים ליוצאים לחופשה

(חשוב להצטייד במספרי טלפון של מורי הוראה לכל תקלה שלא תבוא)

גבולות הארץ, ופרטי הדינים להיתר יציאה לחו"ל - 03-5706906.

ערלה ומעשרות - 02-6488888 שלוחה 31.

עירובין - 054-8483320. 0504142100

תחומין - 'עירבתם' הועד לענייני תחום שבת - 072-2722909.

טל' בית ההוראה לענייני כהנים: 02-5862153, 08-3132020.

שאלות דחופות טהרת כהנים: 072-2722901, 052-7115039.

יחוד - 03-6194362, 050-4198742.

כשרות מכשירי חשמל לעניין שבת - 072-2164422.

כיווני תפילה - 03-5706906.

מקוואות - 077-2222200 שלוחה 1.



בברכת 'וקווי ה' יחליפו כח', 'ולאין אונים עצמה ירבה'

מופץ חינם לזיכוי הרבים

לתרומות להדפסת חוברות, בפלאפון 050-4116552



ניתן לקבל גם חוברות

צליאק בהלכה [קיצור הלכות לרגישים לגלוטן]

קיצור הלכות בשר וחלב המצויים

הלכות ההכנה לפסח וליל הסדר

קיצור הלכות חול המועד

הלכות בניית הסוכה

במייל

gr614196@gmail.com